ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 1(5183)
Чацвер, 4 студзеня 2001 года

Кошт у розніцу — 45 руб.

Запрашэнне да дыскусіі

Педагагічны стэрэатып: сіла ці слабасць?

Падставай да гэтага роздуму паслужыў фрагмент размовы ў настаўніцкай: педагогі гаварылі аб тым, як усё вакол змянілася за апошнія гады, прыводзілі пераканаўчыя доказы, ужывалі дзеясловы "развалілася", "прапала", "трансфармавалася", "пагоршылася" і г.д. Адна ж настаўніца з пачуццём гонару і задавальнення гучна прамовіла: "Усё мяняецца, і толькі школа стаіць і працягвае сваю дзейнасць. Усё, як заўсёды, і добра, што — як заўсёды!"

НЕЛЬГА не пагадзіцца, што школа — астравок стабільнасці (не памятаю, чые словы): дзеці вучацца, педагогі робяць сваю справу, і нішто, здаецца, не парушае гэты шматгадовы парадак. Такое пастаянства надае нам адчуванне ўстойлівасці, надзейнасці і, напэўна, бяспекі: няма парушэнняў, змяненняў у гэтай частцы нашага жыцця. Але побач з пачуццём задавальнення з нагоды стабільнасці закрадваецца сумненне, прабіваецца расчараванне: калі так істотна змяніліся сацыяльна-эканамічныя, палітычныя адносіны, каштоўнасныя арыентацыі, жыццёвая філасофія грамадства, ці можа быць вартасцю нязменлівасць школьнага жыцця, адносін, парадку? Калі ўсё гэта не мяняецца, то ці не ўзмацняе такое становішча яшчэ больш канфлікт паміж настаўнікамі і вучнямі?

Даволі часта чую фразу: "Школа вучыць аднаму (маецца на ўвазе — добраму), а жыццё — яно іншае!" Аднойчы пачула на семінары ад адной настаўніцы: "Сустрэла свайго былога вучня, цяпер ён вучыцца ў ВНУ. І ён мне прама: "Не таму вы нас вучылі!" Відаць, такі вынік настаўніцу засмуціў. Гэта рэпліка маладога чалавека, прадчуваю, раздзяліла чытачоў на тых, хто пачне даказваць, што школа змянілася, а значыць наблізілася да жыцця, і на тых, хто будзе адстойваць тэзіс, што не трэба спяшацца са змяненнямі. Аргументы і ў таго, і ў другога боку, пераканана, будуць моцныя.

Мне хочацца задаць тэму разважання такую — педагагічныя стэрэатыпы: іх сіла і слабасць.

Педагагічная дзейнасць мае свае прафесіянальныя алгарытмы, нормы, правілы, патрабаванні. І гэта, з аднаго боку, забяспечвае паспяховую адаптацыю да прафесіі і развіццё прафесіянальнай ідэнтычнасці. Але нельга не гаварыць і аб неспрыяльным уплыве іх на асобу настаўніка. Усякае нарміраванне (а ў школе бясконцыя нормы — ведаў, уменняў і многага іншага) прыводзіць да развіцця рыгіднасці мыслення, а затым і паводзін.

Штодзённае на працягу многіх год рашэнне тыпавых задач, перадача гатовых узораў і доследаў, рэпрадуктыўны ўзровень выканання дзеянняў і аперацый прыводзіць да таго, што настаўнікі нярэдка не толькі не садзейнічаюць творчаму развіццю сваіх вучняў, але і самі становяцца неўспрымальнымі да новага, нестандартнага. Тады мы гаворым аб такім псіхалагічным феномене як педагагічныя стэрыатыпы, якія вызначаюцца як устойлівыя вобразы ці ўяўленні аб якой-небудзь з'яве, людзях, падзеях, уласцівыя прадстаўнікам той ці іншай сацыяльнай групы. Стэрэатыпы — непазбежная частка нашага жыцця, неабходны і карысны інструмент сацыяльнага пазнання свету. Але яны набываюць разбуральную здольнасць, калі мы не ўлічваем, што сацыяльная сітуацыя мяняецца значна хутчэй, чым сфарміраваныя ёю стэрэатыпы. Разбуральную таму, што, захоўваючыся ў новых умовах, абставінах, пераносімыя ў іншыя жыццёвыя сітуацыі, яны выступаюць у якасці перашкоды новаму, іх захаванне (утрыманне) патрабуе часам праяўлення сілы, жорсткасці.

Сітуацыя з навучаннем шасцігодак. Тое, што адбываецца, не ўваходзіла ў задачы рэформы. Але настаўнікі задаюць урокі, выстаўляюць (няхай хітрыя) адзнакі, трэніруюць бацькоў, як навучаць сваіх дзяцей, рабіць з імі дамашнія заданні і г.д. і ўсё гэта робяць з добрым намерам — дзеці будуць лепш вучыцца. Што тут адбываецца? Навучанне павінна будавацца з улікам псіхалогіі дзяцей, іх індывідуальнага тэмпу развіцця, але тады трэба інакш вучыць. Педагогі ж пераносілі ў новыя ўмовы прывычныя ім, здабытыя шматгадовай працай, формы работы і навучання, узаемадзеяння з бацькамі. Спрацоўвае шмат стэрэатыпаў адразу: "настаўнік ведае, што лепш для дзяцей", "нельга без адзнак", "як жа без дамашніх заданняў?" Калі вучань — то павінна быць і дамашняе заданне, і г.д., і да т.п. Я, як псіхолаг, сутыкаюся з вынікамі падобных адносін: ужо ў другім класе ў дзяцей наступае стомленасць, яны выкідваюць са сваёй свядомасці, сістэмы каштоўнасцей многае, звязанае са школьным жыццём. У бацькоў — панічны стан: дзеці не хочуць вучыцца, хадзіць у школу, іх інтарэсы ляжаць па-за школай.

Стэрэатып "настаўнік заўсёды праў". І колькі негатыўных вынікаў для развіцця і самога настаўніка, і яго вучняў! Ён перашкаджае паяўленню іншых пунктаў гледжання, пазіцый, спосабаў вырашэння, выхадаў з сітуацый і г.д. А значыць, няма шматгалосся, няма альтэрнатыў, сітуацый выбару, няма дэбатаў і дыскусій. Настаўнік, як і любы чалавек, памыляецца, зрываецца, сумняваецца і г.д. і мае права ў гэтым прызнацца. Давайце пагодзімся, часта бываюць правы і нашы дзеці. Успомнім, вядомы псіхолаг Ш.А.Аманашвілі рэкамендаваў педагогам спецыяльна рабіць памылкі, каб вучні знаходзілі іх і перажывалі пачуццё задавальнення, радасці ад знойдзенай памылкі, якую "зрабіў" настаўнік. І не пахіснецца настаўніцкі прэстыж ад удачы яго вучняў!

І зноў усплывае ў памяці сітуацыя. Настаўніца ў гарачцы абазвала вучня-падлетка, і ён, не стрымаўшыся, адказаў грубасцю. Настаўніцкаму абурэнню не было мяжы, высокай была і ступень педагагічнай салідарнасці настаўнікаў. Калі ж разбор гэтага выпадку паказаў, што настаўніца справакавала канфлікт, а значыць ёй і рабіць першы крок да яго вырашэння, у якасці псіхалагічнай абароны спрацаваў стэрэатып: "Я буду прасіць прабачэння? Ды я 35 гадоў у школе, і ніколі гэтага не рабіла!" Як бачым, узрост, стаж работы, права старэйшага выкарыстаць уладу над малодшым не дазволілі настаўніцы аб'ектыўна ацаніць становішча. Але ж стаж не толькі вартасць. Як і ў любой іншай сітуацыі, ён мае і свой негатыўны бок: з гадамі мы ўсё цяжэй мяняем свае правілы, устаноўкі, прынцыпы, хаця кожнае новае пакаленне вучняў адрозніваецца ад папярэдняга. Гаворка не аб тым, каб, навучаючы новае пакаленне, педагогі поўнасцю перагледалі свае педагагічныя пазіцыі, патрабаванні, але частку з іх — несумненна. Сённяшняе пакаленне, на маю думку, вельмі адчувальнае да ўсяго, што звязана з паняццем "асоба", з адносінамі да сябе, таму чакае ад педагогаў павагі, разумення, спачування, справядлівасці і г.д. Але калі настаўніца захоўвае такі стыль адносін, які яна выказала ў фразе: "Мне ўсё роўна, як яны да мяне адносяцца і чаго хочуць, мне трэба, каб яны ведалі мой прадмет", то такая настаўніца асуджана на непавагу, непрыманне, адхіленне.

Часта чую: "Што навука? Важна практыка! Навука нам мала дапамагае!" Такі стэрэатып не дазваляе стаць добрым, творчым педагогам. Настаўнік застаецца простым рамеснікам. Можна не звяртацца да літаратуры, перыядычнага друку, можна гаварыць, што курсы мала што даюць. Але ж курсы не даюць, на іх кожны сам бярэ тое, што яму патрэбна, чаго не хапае.

Назаву іншыя стэрэатыпы, не каменціруючы, якія ёсць у школьнай практыцы:

— Рабіце, як я сказала, больш ад вас нічога не патрабуецца!

— Я яго караю (стаўлю двойкі), каб вучыў!

— Бацькі — дрэнныя выхавацелі;

— Калі ў цябе былі тройкі, то сённяшняя "4" ("5") — вынік спісвання;

— Якія бацькі — такія і дзеці;

— Я вучыла старэйшага, значыць і ад малодшага няма чаго чакаць;

— Не разумееш — трэба дома працаваць добра!

— Будзь як усе — і табе, і нам будзе лягчэй! і г.д.

Нельга не звярнуць увагі на абсалютызацыю ацэнь-

(Працяг на 2-й стар.)

28 снежня ў Палацы Рэспублікі адбылося навагодняе свята для дзяцей Беларусі. Тут прысутнічалі дзве тысячы дзяцей. Іх павіншаваў з надыходам Новага года і новага стагоддзя Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА.

Актуальнае інтэрв'ю

Аляксандр КУПЦОЎ:

"У школах павінна быць цёпла"

Часам расійскае тэлебачанне, расказваючы пра школы ў глыбінцы, даносіць да нашага гледача жахлівыя кадры: вучні на ўроку цёпла апранутыя, настаўнік закутаны ў адзежыну. У класе, відаць, халадэча!

Пра якую ж вучобу можа ісці гаворка?

Намеснік міністра адукацыі Аляксандр Купцоў на гэты конт у сваім каментарыі відовішча з Расіі адзначае: "Гэта існая існасць, аксіёма — у класе, лабараторыі павінна быць цёпла"...

— Каб пазбегнуць такога, неабходна, — падкрэсліў у пачатку размовы **Аляксандр Іванавіч**, — найперш падумаць загадзя пра наступствы зімы. Так, сёлета Мінадукацыі пры падрыхтоўцы школ да асенне-зімовага перыяду 1999-2000 навучальнага года кіравалася пастановаю Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь "Аб падрыхтоўцы народнай гаспадаркі Рэспублікі Беларусь да работы ў асенне-зімовы перыяд", прынятай яшчэ ў чэрвені. Органы кіравання адукацыяй, навучальныя ўстановы ўспрынялі дакумент як праграму да дзеяння.

У выніку ажыццяўлення арганізацыйна-тэхнічных мерапрыемстваў большасць аб'ектаў устаноў адукацыі была падрыхтавана да асенне-зімовага перыяду яшчэ напачатку новага навучальнага года. У вызначаны тэрмін былі завершаны работы па рамонту ацяпляльных кацельняў, цеплатрас, сістэм ацяплення, гарачага і халоднага водазабеспячэння, вентыляцыі, дахаў.

Прадметна садзейнічалі справе створаныя аператыўныя групы па каардынацыі правядзення перадзімовых падрыхтоўчых работ.

— Аляксандр Іванавіч, на які від паліва школьныя кацельні арыентуюцца?

— Па прыкладу папярэдніх гадоў, працягваюцца работы па пераводзе кацельных школ на выкарыстанне цвёрдых мясцовых відаў паліва. Так, вугаль, які дорага абыходзіцца, замяняецца торфабрыкетам, дровамі, адходамі дрэваапрацоўкі. Такая практыка ўласціва для кацельняў сельскіх навучальных устаноў Віцебскай, Гомельскай і Мінскай абласцей.

Што гэта дае? У выніку прымаемых мер патрэбнасць кацельняў устаноў адукацыі ў новым ацяпляльным сезоне ў параўнанні з мінулым зменшылася ў вугалі на 32772 т, у мазуце — на 457 т. Выкарыстанне дроў вырасла на 5700 куб.м, а торфабрыкету — да 27 тысяч тон.

Усё шырэй у кацельнях сельскіх школ выкарыстоўваюцца адходы дрэваапрацоўчай прамысловасці, санітарнай высечкі лесу і г.д.

Напрыклад, у школах Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці (загадчык аддзела адукацыі райвыканкама В.І.Герасімчык) назапашаны вопыт выкарыстання ў кацельнях школ мясцовага цвёрдага паліва. Аўтаномныя кацельні Клейніцкай, Куркоўскай, Пятровіцкай сярэдніх, Задамлянскай базавай школ у асноўным задзейнічаны на дровах, а ўвогуле ў раёне загадзя парупіліся і аб нарыхтоўцы вугалю. Пры дэфіцыце фінансавых сродкаў на набыццё паліва тут прынялі ўсе захады, каб назапасіць неабходную колькасць яго.

— Калі ўжо зайшла размова пра фінансаванне ацяплення, то ці ёсць у сувязі з гэтым якія-небудзь складанасці?

— На вялікі жаль, ёсць. Толькі запазычанасць на пачатак асенне-зімовага перыяду ўстановамі адукацыі мясцовага падпарадкавання, фінансуемых за кошт сродкаў мясцовага бюджэту па аплаце за ацяпленне, склала 3752 млн.руб., за прыродны газ — 195 млн.руб., за электрычную энергію — 1496 млн.руб., за цвёрдае паліва — 490 млн.руб.

Пакуль не пазбавіліся запазычанасці ўстановы адукацыі і рэспубліканскага падпарадкавання.

— Ці ўплывае, скажам, на тэмпературу ў класных пакоях перавод калгасамі і саўгасамі кацельняў, задзейнічаных і на школы, з іх балансу на баланс аддзелаў адукацыі райвыканкамаў?

— Не ўплывае. Сапраўды, у параўнанні з мінулым ацяпляльным сезонам іх колькасць павялічылася на 157 адзінак. Недахоп вугалю кампенсуюць дровы, торфабрыкет, адходы санітарнай ачысткі лесу, якія адпускаюцца без папярэдняй аплаты.

— Аляксандр Іванавіч, ці можа ў такім разе ісці размова пра эканомію паліўна-энергетычных рэсурсаў?

— Міністэрства адукацыі распрацавала і ажыццяўляе праграму па энергазберажэнні. Яе мерапрыемствы склалі аснову аналагічных абласных і Мінска праграм.

За тры кварталы сёлетняга года на выкананне энергазберагальных мерапрыемстваў за кошт сродкаў мясцовага і рэспубліканскага бюджэтаў, інавацыйнага фонду канцэрна "Белэнерга" выкарастана 775 млн.руб., пры гэтым сэканомлена паліўна-энергетычных рэсурсаў больш чым на 41 млн.руб. Эканамічны эфект ад выкарыстання кацельнямі школ адходаў дрэваапрацоўкі, санітарнай ачысткі лясных масіваў — відавочны. Напрыклад, калі летась гэта дазволіла сэканоміць 12,5 млрд.руб. (да дэнамінацыі), то сёлета толькі за паўгода — 11,4 млн.руб.

Прадаўжаецца аснашчэнне ўстаноў адукацыі прыборамі ўліку расходавання і аўтаматычнага рэгулявання цеплавой энергіі. На пачатак новага навучальнага года ўстаноўлены 666 цеплалічыльнікаў, 225 расходамераў гарачай і халоднай вады, 231 рэгулятар цяпла.

Прадаўжаецца замена ў кацельных устарэлых катлоў на больш эканамічныя — з каэфіцыентам карыснага дзеяння 85 — 90 працэнтаў.

Гутарыў Уладзімір НОВІК.

Асяродак дабра і ўтульнасці

Міністэрства адукацыі і Беларускі дзяржаўны педагагічны універсітэт імя М.Танка правялі рэспубліканскі конкурс "Кіраўнік дашкольнай установы XXI стагоддзя". Кожная з абласцей была прадстаўлена двума педагогамі-кіраўнікамі, у тым ліку адным — горад Мінск.

У прывітальным слове міністр адукацыі Васіль Іванавіч Стражаў пажадаў удзельнікам конкурсу гарачай барацьбы і выказаў надзею, што творчае спаборніцтва будзе праходзіць і ў XXI стагоддзі.

Праекты ўдзельнікаў былі рознымі. Частка з іх зводзілася да добрага фінансавання, павышэння адукацыйнага ўзроўню і амаладжэння саставу кіраўніцкіх работнікаў, а таксама да фантастыкі — да заработнай платы ў пяць тысяч долараў у месяц.

Пасля падвядзення вынікаў конкурсу пераможцы, яго прызёры і ўдзельнікі пагадзіліся адказаць на адно і тое ж пытанне карэспандэнта: "Якім вы бачыце кіраўніка ў новым тысячагоддзі ў сувязі з новымі канцэпцыямі ў дашкольнай адукацыі?". Вось як яны адказалі:

Алена Яфімаўна Арол, пераможца конкурсу, загадчыца ясляў-сада № 89 Гродна, стаж кіраўніка — два гады:

— Самае галоўнае — у працы кіраўнік дзіцячага сада павінен абапірацца на людзей, якія вакол яго, шукаць да іх падыходы. Іх дасягненні і поспехі толькі надаюць сілы кіраўніку.

Ірына Юр'еўна Караніна, другое месца, загадчыца дашкольнага цэнтра развіцця дзіцяці № 90 Гродна, стаж кіраўніка — дзесяць гадоў:

— Я бачу кіраўніка XXI стагоддзя як патэнцыяльнага лідэра, творчага, актыўнага прафесіянала, які здольны сабраць вакол сябе калектыў аднадумцаў-прафесіяналаў.

Наталля Васільеўна Новікава, трэцяе месца, загадчыца дзіцячага сада № 30 Мазыра, стаж кіраўніка — сем гадоў.

— Кіраўнік XXI стагоддзя — гэта чалавек са сваёй грамадзянскай пазіцыяй, адданы сваёй справе, які любіць дзяцей і гатовы прыйсці ім на дапамогу. Але для таго каб аказаць дзейсную дапамогу дзіцяці, неабходны прафесіяналізм, прычым вельмі высокі.

Вольга Аляксандраўна Ульянава, удзельніца конкурсу, Цэнтр развіцця дзіцяці Баранавічаў, стаж кіраўніка — дзесяць гадоў:

— Асабіста мяне як кіраўніка вельмі радуе паяўленне ў Рэспубліцы Беларусь такіх асноўных дакументаў па дашкольнай адукацыі, як канцэпцыя дашкольнай адукацыі, праграма яе рэалізацыі, дзяржаўны стандарт і нацыянальная дзяржаўная праграма "Пралеска". У кіраўніка дашкольнай установы ў адпаведнасці з гэтымі дакументамі паявіліся дзве новыя функцыі. Гэта задавальненне асобасных патрэбнасцей выхаванцаў і іх сем'яў і функцыя ўкаранення новых тэхналогій.

Пры падвядзенні вынікаў конкурсу начальнік упраўлення Міністэрства адукацыі Тамара Мацвееўна Карасцялёва сказала:

— Ідучы ў XXI стагоддзе, мы разумеем, што зберaглі сістэму дашкольнага выхавання, захавалі ўсё тое лепшае, што зрабілі нашы папярэднікі.

У нашых дзіцячых садах няма рэжыму, няма зон для дзяцей, а ёсць гармонія выхавацеляў і кіраўнікоў, кіраўнікоў і дзяцей. Лічу, што ўсе са мной пагодзяцца. Асяродак дабра і ўтульнасці, дзе ёсць здароўе, радасць, задавальненне ад жыцця — такі наш дзіцячы сад.

У новым годзе жадаю ўсім удзельнікам конкурсу і тым, хто працуе ва ўсіх дашкольных установах, міру, дабрыні, здароўя і шчасця. А яшчэ — любіць дзяцей і быць любімымі.

Мікалай БУДЧАНІН, фотакарэспандэнт часопіса "Пралеска" (дашкольнае выхаванне).

Запрашэнне да дыскусіі

Педагагічны стэрэатып: сіла ці слабасць?

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

вання ў сённяшняй школе, хаця псіхолагі заклікаюць да пашырэння безацэначных адносін, гэта значыць да адносін прыняцця; калі ацэньваць, то дзеянне, учынак, а не асобу вучня, пашыраць магчымасць ацэнкі з дапамогай эмоцый і пачуццяў. Такой з'яве ёсць тлумачэнне: у школе жывуць стэрэатыпы, што паспяховасць дзейнасці настаўніка, школы ўвогуле вызначаецца па колькасці медалістаў, выдатнікаў, пахвальных грамат. Яны прымушаюць і настаўнікаў ацэньваць вучняў перш за ўсё па гэтых пазіцыях. Яшчэ адзін стэрэатып — арыентацыя педагогаў на адміністрацыю ў большай ступені, чым на вучня: "завуч патрабуе" ці "інспектар праверыць" і г.д. Але і той, і другі не надта частыя госці ў класах, а такі стэрэатып вымушае настаўніка звяртацца да запалохвання вучняў, да ўзмацнення кантролю, ігнаравання вучнёўскага пункту гледжання і пажаданняў вучняў.

Калі па-ранейшаму настаўнік будзе арыентавацца толькі на перадачу ведаў, уменняў і навыкаў, засвоеных ім самім, і лічыць гэты паказчык крытэрыяльным для сваёй і для вучнёўскай дзейнасці, то маладое пакаленне непазбежна акажацца непадрыхтаваным да новых сітуацый, якія нярэдка могуць характарызавацца як непрадказальныя.

Не буду мецъ рацыі, калі скажу, што змены адбываюцца, але пераважна звонку, а не ўнутры, гэта значыць ва ўзаемінах "настаўнік — вучань". У мяне як псіхолага ў якасці доказу — дастаткова вялікая колькасць канфліктаў на гэтым узроўні адносін, частка з якіх носіць завуаляваны характар. Але вернемся да стэрэатыпаў. Іх аналіз дае магчымасць зрабіць выснову, што асноўная прычына іх устойлівасці — захаванне аўтарытарызму, які, безумоўна, дае знешнія вынікі: добрыя ацэнкі, узорная дысцыпліна, неблагія веды, але парушаецца асобаснае развіццё і настаўніка, і вучня. Даводзіцца прыбягаць да банальнага — асоба настаўніка абумоўлівае развіццё асобы вучня. Гібкім, творчым, чуйным да новага і нестандартнага будзе настаўнік — такімі будуць расці і яго вучні. Аўтарытарныя педагагічныя ўстаноўкі настаўніка з'яўляюцца перашкодай для пранікнення новага, ствараюць некаторыя педагагічныя ілюзіі, напрыклад, слушнасці, усёзнайства, магутнасці і г.д. І зноў згадваецца рэальная сітуацыя: у адной школе вучням старшых класаў прапанавалі назваць трох настаўнікаў, якія пакінулі след у іх памяці, назваць тых, хто, на іх думку, з'яўляецца сапраўдным настаўнікам. Пасля падвядзення вынікаў былі складзены адпаведныя спісы настаўнікаў. Усцешна, што сярод іх было шмат маладых настаўнікаў і са стажам звыш 10 гадоў. Дзве гадзіны пратрымаліся спісы ў настаўніцкай на дошцы, а потым зніклі. Ініцыятарамі "знікнення" аказалася нешматлікая група педагогаў са стажам, якім катэгарычна не спадабаліся ацэнкі старшакласнікаў: "Не хапала, каб яшчэ дзеці нас ацэньвалі. Мы ведаем, якія ў іх крытэрыі: ім бы толькі як мага лягчэй і прасцей!" Не дапускаецца і думкі, што дзеці маюць права на ацэнку нас з вамі, могуць чакаць ад нас таго, што для іх істотна. А, з другога боку, ці будзе расці асобасна і прафесійна той, хто баіцца, не хоча ведаць меркавання тых, на каго накіравана яго дзейнасць?

Няпростая задача: паспяхова прымяняць традыцыйнае, абнаўляючы яго, каб яно стала новым, развіваць лепшае, умець аддзяляць тое, што накіравана як на наша ўласнае развіццё, так і на развіццё тых, каго мы вучым і выхоўваем, а таго, што ўскладняе яго.

Вырашэнню гэтай задачы, на нашу думку, будуць садзейнічаць:

— выяўленне і аналіз педагагічных стэрэатыпаў;

— заахвочванне новага, нестандартнага, творчага;

— паляпшэнне псіхалагічнага клімату педкалектыву і псіхалагічнага здароўя дзяцей;

— аказанне канструктыўнай дапамогі педагогам у асобасным развіцці і самаразвіцці;

— удасканаленне дэмакратычнага стылю кіраўніцтва і ўзаемін;

— развіццё талерантнасці ў педагогаў і вучняў;

— заахвочванне самастойных дзеянняў і прыняцця рашэнняў удзельнікаў педагагічнага працэсу;

— даследаванне і накіраванне працэсаў міжпрафесійнага параўнання, міжгрупавога ўзаемадзеяння і г.д.

Асабліва хочацца падкрэсліць неабходнасць развіцця ў настаўнікаў гуманістычных установак, якія найбольш яскрава праяўляюцца ў педагагічных узаемінах: узбагачэнне і пашырэнне яго сфер з'яўляецца ўмовай, якая папярэджвае паяўленне і адначасова пераадоленне педагагічных стэрэатыпаў. Для гэтага (няхай пакуль асцярожна) укараняюцца ў школьную практыку такія формы работы, як трэнінгі, кансіліумы, дэбаты, творчыя конкурсы, псіхалагічныя і педагагічныя рынгі і інш. Ім, як правіла, папярэднічае дыягнастычная работа, вынікі якой абмяркоўваюцца і інтэрпрэтуюцца.

Школа не можа не мяняцца, паколькі менавіта з ёю звязваецца нараджэнне новага. У яе сценах фарміруюцца асобы, здольныя ўдасканаліць свет.

Валянціна БАГАСЛОЎСКАЯ,
псіхолаг.

У мінскіх школах у пярэдадзень канікулаў прайшлі навагоднія ранішнікі, дзеці атрымалі салодкія падарункі ад Дзеда Мароза, весяліліся, танцавалі, спявалі.

НА ЗДЫМКУ: навагодні ранішнік для школьнікаў малодшых класаў сярэдняй школы № 181.

Фота Аляксандра ДЗІДЗЕВІЧА, БЕЛТА.

Вачыма дзяцей

Пра што мараць пяцікласнікі

Для таго каб зразумець, якім будзе дзіця ў XXI стагоддзі, было б цікава і мэтазгодна даведацца ў самых дзяцей: чаго ім не хапае ў сённяшнім жыцці, пра што яны мараць і фантазіруюць, як яны ўяўляюць сабе жыццё ў будучым?

Для высвятлення пастаўленых пытанняў у адной са школ Брэста было праведзена апытанне вучняў пятых класаў. Дзеці пісалі сачыненне "Я ў трэцім тысячагоддзі". Школьнікам былі пастаўлены пытанні: якім бы ты хацеў бачыць свет у XXI стагоддзі? Кім бы ты хацеў быць? Што трэба змяніць у сённяшнім жыцці?

Аналіз сачыненняў паказаў, што ўсе дзеці мараць пра вечныя каштоўнасці: пра мір, дабро, прыгажосць. Сучасныя пяцікласнікі мараць пра чараўніцтва і казкі. Лёгка было заўважыць, што іх мары становяцца больш сучаснымі. Дзеці мараць пра палёты на іншыя планеты, мараць "пасябраваць з іншапланецянамі, лятаць да іх у госці". Характэрна, што яны звяртаюцца да іншапланецян як да вышэйшай сілы, якая можа "забраць усіх злых людзей, бандытаў з Зямлі на перавыхаванне". 98 працэнтаў дзяцей мараць пра мірнае жыццё, яны выказваюць думку пра тое, што "войны не патрэбны", "трэба зрабіць так, каб ніхто нікога не забіваў".

Асноўныя тэмы іх фантазій звязаны са школай, і ў адказах назіраецца неразуменне каштоўнасці адукацыі. Дзеці пішуць, што ў будучым "я б не хацеў хадзіць у школу", "я хацела б, каб нам плацілі за тое, што мы вучымся ў школе", "трэба ўзарваць усе школы". Прычыну нежадання вучыцца дзеці звязваюць з адносінамі да іх настаўнікаў: "трэба, каб настаўнікі не былі злымі", "я хацела б, каб настаўнікі былі больш добрымі і вясёлымі", "каб дарослыя размаўлялі з намі на роўных, не крычалі на нас". Каля паловы дзяцей адзначаюць нізкі матэрыяльны ўзровень жыцця настаўнікаў: "я б хацела, каб настаўнікі хадзілі ў школу ў прыгожых сукенках", "трэба, каб настаўнікам больш плацілі, тады яны з задавальненнем будуць нас вучыць".

Вырашэнне многіх праблем, пра якія гаворыцца ў дзіцячых сачыненнях, у вялікай ступені залежыць ад палепшэння ўмоў жыцця нашага грамадства. Але ёсць адна праблема, якую трэба вырашаць тэрмінова. Гэта праблема адзіноты, недахопу ўзаемін з бацькамі. Дзеці мараць, што ў будучым "бацькі будуць хадзіць з дзецьмі ў тэатр", "каб будучыя бацькі адпачывалі з сям'ёй і з бацькамі разам", "у мамы будзе час выслухаць мяне". Цікава, што дзеці не абвінавачваюць сваіх бацькоў і самі прапануюць спосаб узаемін з бацькамі — "я б хацеў, каб мама брала мяне з сабой у Польшчу, і па дарозе мы б з ёй шмат размаўлялі".

Дзеці адзначаюць адсутнасць прыгажосці ў нашым сённяшнім жыцці і мараць пра тое, "каб людзі насілі яркае, прыгожае адзенне", "каб было шмат прыгожых дамоў, высокіх і светлых", "у XXI стагоддзі неабходна ўсюды пасадзіць кветкі: блакітныя і чырвоныя", "каб усе жылі багата, тады не будзе бадзяг і жабракоў і ўсе будуць прыгожымі".

Мары пра жыццё ў новым тысячагоддзі дзеці выказваюць у выглядзе пажадання:

"трэба, каб у XXI стагоддзі на Зямлі было чыста і акуратна";

"каб тата не прыходзіў дадому п'яным";

"хачу, каб тата і мама ніколі не сварыліся";

"я б хацеў, каб ніхто не біў дзяцей";

"трэба, каб дарослыя разумелі дзяцей".

Як бачым, для таго каб здзяйсніліся мары нашых дзяцей, не трэба вялікіх грошай, а трэба толькі добрае і адкрытае дзецям сэрца. Патрэбны дабрыня і клопат.

Людміла СІЦПАНАВА,
студэнтка 5 курса філалагічнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Кур'ер навін

Буйнейшае сховішча кніг

Заснаваная ў 1899 годзе ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння А.С.Пушкіна першая гарадская публічная бібліятэка ў Мінску была афіцыйна адкрыта 25 снежня 1900 года. У 1938 годзе, калі яна была пераўтворана ў абласную, у яе фондах налічвалася каля паўтараста тысяч кніг. Сёння Мінская абласная бібліятэка імя А.С.Пушкіна з'яўляецца не толькі буйнейшым сховішчам кніг, але і інфармацыйным, адукацыйным, культурным і грамадскім цэнтрам. Яе універсальны фонд складае 720 тысяч экзэмпляраў. Гэта кнігі, ноты, карты, каля 690 найменняў перыядычных выданняў, матэрыялаў выяўленчага мастацтва, аўдыёвізуальных дакументаў. І карыстаюцца гэтым багаццем больш як 50 тысяч чытачоў.

НА ЗДЫМКУ: Мінская абласная бібліятэка імя А.С.Пушкіна.

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БЕЛТА.

Падсумаваў выканкам

У пярэдадзень Новага года на пасяджэнні Дзяржынскага райвыканкама падведзены вынікі дзейнасці ўсіх службаў, у тым ліку і сістэмы адукацыі.

Выканкам своечасова фінансаваў выплату заработнай платы работнікам адукацыі і выдзеліў неабходныя сродкі для ўдасканалення матэрыяльна-тэхнічнай базы школ раёна.

Дзякуючы выдатнаму вывучэнню шэрагу прадметаў на павышаным узроўні, адкрыццю сеткі ліцэйскіх класаў у школах каманда Дзяржынскага раёна на абласных алімпіядах неаднаразова займала першыя месцы сярод сельскіх раёнаў.

Станоўча была ацэнена арганізацыя ў школах гарачага харчавання. З мэтай паляпшэння харчавання ў раёне ўжо два гады практыкуецца мэтавы збор на тое, каб зрабіць яго больш танным.

У 2000 годзе 2,5 млн. рублёў было накіравана на ўмацаванне спартыўнай базы школ. На абласной спартакіядзе каманда Дзяржынскага раёна заняла другое месца.

У наступныя гады ў аддзеле адукацыі мяркуюць актывізаваць і прадаўжаць укараненне новых педагагічных тэхналогій у вучэбна-выхаваўчым працэсе; пошук новых форм работы з сям'ёй; рэалізацыю дзяржаўнай палітыкі ў сістэме адукацыі; удасканальваць новыя падыходы да навучання і выхавання падрастаючага пакалення.

Тамара ШАЎЧЭНКА.

Музычныя падарункі

Навагоднія музычныя падарункі атрымалі юныя жыхары сталіцы ад артыстаў філармоніі для дзяцей і юнацтва пры Белдзяржфілармоніі.

На сцэну Дома культуры аўтазавода выйшла музыкавед Іна Ігараўна Зубрыч, і дзіўны музычны мех расчыніўся. Узорны дзіцячы ансамбль танца з цікавым, багатым рэпертуарам, ансамбль юных акардэаністаў і баяністаў з разнастайнымі музычнымі творамі, эстрадна-цыркавы ансамбль з выдатнай акрабатычнай праграмай, салісты філармоніі падарылі дзятве сустрэчу з прыгажосцю, стварылі ў прысутных сапраўдны святочны настрой.

Святлана МІЦКЕВІЧ.

Дзед Мароз, Снягурачка і пані Слота

Цікавы навагодні спектакль з такой назвай, вельмі актуальнай для сённяшняга зімовага надвор'я, прыдумалі старшакласнікі гомельскай сярэдняй школы № 19 для вучняў пачатковых класаў. Яны іграюць усе ролі, уключаючы Дзеда Мароза і Снягурачку, а галоўную ролю — пані Слоты, якую дзеці спрабуюць прагнаць, паклікаўшы Дзеда Мароза, выконвае вучаніца 9-га класа Анжаліка Гуль (на здымку).

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Конкурс драматургічных твораў

Паколькі дзіцячыя драматычныя і лялечныя калектывы ў садках, школах, выхаваўчых і культурна-асветных установах Беларусі адчуваюць хранічны рэпертуарны голад, то даўно наспела патрэба рэспубліканскага конкурсу, які б забяспечыў гэтыя калектывы якасным сцэнічным матэрыялам. Адкрыты конкурс драматургічных твораў для дзяцей пад дэвізам "На цябе, наша моладзь, надзея" праводзіцца Саюзам беларускіх пісьменнікаў сумесна з міністэрствамі адукацыі і культуры Рэспублікі Беларусь з 1 студзеня па 1 ліпеня 2001 года.

Конкурс ставіць сваёй мэтай пашырэнне рэпертуару тэатральных (драматычных, лялечных, батлеечных) гурткоў і калектываў, далучэнне дзяцей і моладзі да высокіх маральна-этычных традыцый беларускага народа, выхаванне паважлівых адносін да роднага слова, нацыянальнай і сусветнай культуры.

Акрамя таго, конкурс скіраваны актывізаваць дзейнасць школьнай мастацкай самадзейнасці і клубных устаноў краіны, абудзіць творчую фантазію ўсіх, хто захапляецца тэатрам і спрабуе свае сілы ў жанры драматургіі: маладых літаратараў, студэнтаў гуманітарнага профілю, кіраўнікоў дзіцячых і юнацкіх калектываў, самадзейных артыстаў і г.д.

На конкурс прымаюцца раней не друкаваныя арыгінальныя п'есы, абразкі для ранішнікаў, а таксама інсцэніроўкі малога памеру па казках і творах беларускай літаратуры. Дапускаюцца інсцэніроўкі па творах сусветнай дзіцячай класікі, напісаныя па-беларуску.

Прадстаўленыя на конкурс творы павінны мець аб'ём да 15-ці машынапісных старонак, ідэйна і зместава адпавядаць агульначалавечым і хрысціянскім ідэалам, улічваць узрост выканаўцаў і гледачоў.

Творы дасылаюцца ў двух асобніках на адрас: Саюз беларускіх пісьменнікаў, вул. Фрунзе, 5, 220034, г. Мінск з пазнакай "На конкурс п'ес", з указаннем аўтарства, хатняга адраса і роду заняткаў.

Журы вызначае 7 лепшых твораў, якія будуць адзначаны грашовымі прэміямі, яшчэ 10 аўтараў атрымаюць каштоўныя падарункі ў якасці заахвочвальных прызоў.

Погляд вучонага

Сэнс сучаснага выхавання

Спрачацца пра тое, што такое выхаванне — справа малаўдзячная ў тым сэнсе, што адзінага меркавання дасягнуць цяжка, таму што прадмет надзвычай складаны па сваёй сутнасці і разнастайны па формах праяўлення.

У кожную гістарычную эпоху выхаванне характарызуецца асобымі мэтамі, задачамі, метадамі, формамі кантролю з боку дзяржавы. Дададзім, усім здаралася пабываць у ролі выхаваццеля, і кожны схільны адстойваць слушнасць сваіх меркаванняў у яго разуменні. Менавіта ўключанасць выхаваўчага працэсу ў штодзённае чалавечае жыццё вызначае разнастайнасць методык, мадэляў выхавання, суаднесенасць з усімі сферамі грамадскай жыццядзейнасці, неадназначнасць "формул" поспеху. Памятаючы пра гэта, звернемся да філасофскага кантэксту.

Яго спецыфіка бачыцца ў разуменні выхавання як сацыякультурнага працэсу, што прадугледжвае пэўную абстрагаванасць ад "тэхналагічнага праламлення", заўсёды падпарадкаванага рэалізацыі канкрэтных задач, пастаўленых той ці іншай рэформай адукацыі. У якасці сацыякультурнага працэсу выхаванне, незалежна ад форм яго ажыццяўлення, уходзіць каранямі ў гісторыка-культурны вопыт народа, яго духоўныя традыцыі. Яго галоўным вектарам з'яўляецца станаўленне індывідуальнасці, а асноўным складнікам — "падключэнне" дзіцяці да айчыннай і сусветнай культуры. Іншымі словамі, згадваючы пазіцыю С.І.Гесэна, задача выхавання заключаецца ў далучэнні чалавека да культурных каштоўнасцей навукі, мастацтва, маралі, асноў гаспадарання, пераўтварэнне чалавека прыроднага ў чалавека культурнага. Гэта азначае, што мэты выхавання супадаюць з мэтамі культуры, таму яно з самага пачатку асветлена ідэямі гуманізму. Хоць гэта не заўсёды адназначна.

Выхаванне — гэта насілле ўжо таму, што дзіця выступае матэрыялам для дарослага, звязанага з нарматыўнымі прадпісаннямі, і прадугледжвае фарміраванне свядомасці "па ўзоры". Бясспрэчна, выхаванне — гэта насілле. Але яно маральна апраўдана (паколькі яго аснова ляжыць у "прыроднай безабліачнасці дзіцяці") і сваёй мэтай ставіць абуджэнне і развіццё ў ім "унутранай сілы асобы і свабоды" (Гесэн), здольнасцей супрацьстаяць знешняму асяроддзю не фізічна, а інтэлектуальна, маральна, духоўна, гэта значыць культурна. Іншымі словамі, выхаванне — гэта прымус у імя фарміравання ў чалавеку здольнасці супрацьстаяць насіллю.

Пададзенае выказванне паэта — перш за ўсё папярэджанне педагогу пра тое, што і выхавацелі, і выхаванцы ў роўнай ступені духоўна аўтаномныя, а ўзоры, па якіх фарміруецца свядомасць вучняў, павінны карэліраваць з культурай. Настаўніка і вучня лучыць сумесны працэс творчасці, які падпарадкоўваецца закону, у адпаведнасці з якім "ціск знешняга асяроддзя павінен адпавядаць унутранай сіле супрацьўлення асобы дзіцяці ў перыяд сталення".

Вось адкуль бярэцца ў сучаснай парадыгме выхавання праблема самасці і Я-чалавека. Сапраўды, калі мы паспрабуем цяпер сфармуляваць мэту выхавання ў сучасных умовах, то яна будзе гучаць даволі своеасабліва. Гэта мэтанакіраванае фарміраванне патрэбнасці і здольнасці асобы да самаразвіцця (Фрыдман).

Такім чынам, дыялектыка такая — прымусовае па прыроднай неабходнасці выхаванне свабоднае па мэце. Яго пазітыўная супярэчнасць заключаецца ў тым, што прымус і свабода аказваюцца не супрацьлеглымі, а ўзаемна абумоўліваюць адзін аднаго пачаткамі, калі выхавацель зацвярджае за сабой права зрабіць новае пакаленне здольным да культурнай творчасці. І толькі ў меру гэтага дапускаецца прымус, які мае на мэце не перадачу гатовага культурнага зместу, а абуджэнне ў новага пакалення гатоўнасці да жыцця, якая б дапамагала выпрацоўваць уласны культурны вопыт і засцерагала ад капіравання вопыту папярэдніх пакаленняў, ад іх абмежаванасці.

Падобная надзённасць праблем выхавання абумоўлівае неабходнасць фарміравання новай грамадскай свядомасці.

Якой яна павінна быць?

З якіх элементаў складаецца яго структура?

Якое месца ў ёй зоймуць духоўныя каштоўнасці?

У якой ступені выхаванне можа ў цяперашніх умовах быць свабодным ад ідэалагічнай ангажаванасці?

Ад адказу на гэтыя пытанні залежыць выпрацоўка тактычных асноў выхавання. Гістарычны вопыт паказвае, што новую грамадскую свядомасць нельга ні штучна вынайсці, ні запазычыць у іншага народа, ні рэанімаваць з мінулага. Кожны раз яна фарміруецца на перасячэнні чатырох прынцыпаў:

а) крытычнага асэнсавання сучаснай рэчаіснасці;

б) захавання традыцый грамадскай думкі;

в) уліку станоўчага сацыякультурнага вопыту;

г) асваення сусветнай грамадскай думкі прымальна да культурных традыцый народа.

Сённяшняя Канцэпцыя выхавання ў Рэспубліцы Беларусь — гэта прыклад адной са спроб усведамлення важнасці ўсіх гэтых чатырох складнікаў. Гэта калі дакладна вырысоўваецца выйсце з духоўнага крызісу ў трактоўцы парадыгмы сучаснага выхавання: ад аўтарытарнасці, мэтанакіраванага ўздзеяння, школацэнтрызму — да дыялогу досведаў, культур, пераадолення пазіцыі абсалютнага суб'екта ва ўзаемадзеянні, рэфлексіўнага кіравання развіццём дзейнасці асобы, яе аўтаномнасць і свабода ў выбары паводзінскіх стратэгій з разуменнем адказнасці за яе.

На задзелы выхавання "працуюць" такія рысы славянскай філасофскай думкі, як звернутасць да чалавека, цікавасць да праблем сусветнай гісторыі і месца ў ёй славянскай супольнасці, непарыўнасць тэарэтычных пабудоў з жыццёвай практыкай, пераважанне маральнага элемента над інтэлектуальным пры пастаяннай скіраванасці да спасціжэння сэнсу чалавечага быцця, яе (у некаторай ступені) "панмаралізм". Калі "навучанне" разумелася як напаўненне неабходнай для жыцця сацыяльнай інфармацыяй, "адукацыя" — структураванне сацыяльнай інфармацыі і "выхаванне" — духабудаванне, гарант прымянення атрыманых ведаў на карысць чалавека і грамадства.

Славянская філасофская педагагічная традыцыя заўсёды адказвала на пытанне, што такое праўда ў чалавечым жыцці. Яна — у тварэнні не столькі ад радасці (Бярдзяеў), якую прыносіць творчасць, колькі "от печалования и сострадания о неправде и рабстве человека". Ім было чужое спінозаўскае "не плакаць, не смяяцца, але разумець", паколькі пазнанне выступала адначасова з маральнай свядомасцю, каштоўнасць і нормы якой заземлены ў штодзённае быццё чалавека. Нездарма адна з сучасных трактовак выхавання (паводле Ліхачова) — гэта стварэнне дынамікі сэнсаў і каштоўнасцей у перыяд развіцця чалавека падчас педагагічнага ўзаемадзеяння ў форме дыялогу і супрацоўніцтва.

Наогул да ідэалагізацыі выхавання развіццё айчыннай філасофіі і педагогікі ішло ў адзіным рэчышчы. Іх лучыць звернутасць да асобы, уключанасць у працэс культурнай творчасці. Гэтая сувязь дала падставу С.Гесэну ў 20-я гады нашага стагоддзя інтэрпрэтаваць педагогіку як прыкладную філасофію, а гісторыю педагогікі — як гісторыю філасофіі.

І, уважліва ўчытваючыся ў нашы сучасныя дакументы аб выхаванні, мы бачым вяртанне традыцыі.

Абапіраючыся на погляды А.Герцэна, У.Салаўёва, М.Бярдзяева, М.Булгакава, І.Ільіна, В.Зянькоўскага, Ф.Сцепуна і іншых, можна сцвярджаць, што сучасная трактоўка парадыгмы выхавання — гэта ўз'яднанне з традыцыяй, успрынятай яшчэ ў XX стагоддзі, якая абвясціла прымат агульначалавечых каштоўнасцяў над вузканацыянальнымі і кланавымі, абараняючы аксіялагічны падыход да праблем адукацыі, які супрацьпастаўляўся ідэям палітычнай мэтазгоднасці. Гэтая парадыгма звязала мэты выхавання з фарміраваннем духоўна развітага і свабоднага чалавека, здольнага да культурнай творчасці і сацыяльнай актыўнасці, адказнага за свае дзеянні перад грамадствам.

Цэнтральным у тэорыі выхавання становіцца паняцце свабоды, якое прадвызначыла трактоўку асноўных катэгорый — адукацыі, развіцця і самавыхавання.

Галоўнае ў сучасным выхаванні — чаканне не дзеяння ў адказ, а адказнага дзеяння. Гэта азначае не столькі фарміраванне дзіцяці па вызначаных мерках, колькі ўменне выявіць здольнасць вучня да творчасці, якая не церпіць сацыякультурнай зададзенасці. Такое выхаванне па "зададзеных зверху" ўзорах не толькі не мае плёну, але з'яўляецца і "найцяжэйшым злом".

Наогул неабходнасць у парадыгме выхавання як мадэлі, якая выкарыстоўваецца для вырашэння даследчых і практычных задач у пэўным відзе дзейнасці, узнікае ў сувязі з пераходам да новага тыпу мыслення. Сучасны этап развіцця педагагічнай думкі ў нашай краіне можна такім чынам назваць пераходным. Пераходным ад акцэнту на веды (кагнітыўнага падыходу) да асобасна арыентаванай педагогікі. Ад ведаў, навыкаў, уменняў — да асобаснага росту з ведамі, навыкамі, уменнямі.

Змест асобасна арыентаванага падыходу павінен уключаць наступныя абавязковыя кампаненты: анталагічны, кагнітыўны, дзейнасна-творчы і асобасны.

Анталагічны кампанент мае на мэце ўвядзенне вучня ў свет каштоўнасцей і аказання яму дапамогі ў выбары асобасна значнай сістэмы каштоўнасных арыентацый.

Кагнітыўны кампанент забяспечвае дзяцей сацыяльна запатрабаванымі ведамі аб чалавеку, культуры, гісторыі, прыродзе, наасферы як аснове духоўнага развіцця.

Дзейнасна-творчы кампанент садзейнічае фарміраванню і развіццю ў дзяцей разнастайных спосабаў дзейнасці, неабходных для самарэалізацыі асобы ў працы.

Асобасны кампанент забяспечвае развіццё рэфлексіўнай здольнасці, авалоданне спосабамі самарэгуляцыі, фарміруе жыццёвую пазіцыю, у якой прынцыповае значэнне набывае асобасна-сэнсавая сфера.

Прынцыповае адрозненне асобасна арыентаванага падыходу да выхавання праяўляецца ў раскрыцці формы зместу — педагагічнай тэхналогіі. Ідэя заключаецца ў пераходзе ад тлумачэння да разумення, ад маналогу да дыялогу, ад сацыяльнага кантролю да развіцця, ад кіравання да самакіравання. Асноўная задача педагога — узаеміны, узаемаразуменне з вучнямі, іх "разняволенне" для творчасці.

Між іншым, менавіта ва ўзаемінах фарміруецца і эмацыянальная цэласнасць асобы.

Вытокі развіцця асобасна арыентаваных педагагічных тэхналогій утрымліваюцца ў палажэннях дыялогавай канцэпцыі Бахціна-Біблера, дзе абгрунтавана ідэя ўсеагульнасці дыялогу як асновы чалавечай свядомасці. "Дыялагічныя ўзаеміны — амаль універсальная з'ява, якая пранізвае ўсё чалавечае маўленне і ўсе стасункі. Дзе пачынаецца свядомасць — там пачынаецца дыялог".

Не прэтэндуючы на абсалютны ўплыў, можна вылучыць наступныя структурныя палажэнні асобасна арыентаванай тэхналогіі, якая мае ўнутры сябе ключавыя словы: дыялог, Я-пазіцыя, самакіраванне, рэфлексія, супрацоўніцтва і г.д.

1. Структураванне ўнутранага маўлення, перажыванняў, меркаванняў асобы наконт пэўнай праблемы ці задачы сумеснай дзейнасці ў форместавўлення.

2. Фарміраванне "Я-пазіцыі" ў суаднясенні з грамадска значнай нормай. Вызначэнне прычыны з'яўлення "Я-пазіцыі".

3. Дыскусія адносна "Я-пазіцыі".

Афармленне свабоднага выбару. Праяўленне аўтаномнасці асобы. Канфлікт — перашкода.

4. Рэфлексія.

5. Свабодны выбар варыянту вырашэння праблем.

Перавод знешняга маўлення ва ўнутранае.

6. Матывацыя. Падахвочванне да пазітыўных паводзін.

7. Маніторынг. Адсочванне ў паводзінах дзяцей ступені іх выхаванасці.

Дарэчы, праблема крытэрыя выхаванасці прысутнічае ў сённяшняй тэорыі і методыцы выхавання. У рэшце рэшт вынік выхавання вызначаецца тымі намаганнямі, якія прыкладае само дзіця ў справе свайго выхавання і развіцця.

А.В.Сухамлінскі сцвярджаў: "Першы і найбольш адчувальны вынік выхавання выяўляецца ў тым, што чалавек стаў думаць пра самога сябе. Задумаемся: што ўва мне добрага і што дрэннага? Самыя мудрагелістыя метады і прыёмы выхавання застануцца пустымі, калі яны не прывядуць да таго, каб чалавек паглядзеў на самога сябе, задумаўся над уласным лёсам".

Пераводзячы падобны падыход у плоскасць сучаснай праблемы, можна сцвярджаць: выхаванасць — гэта інтэгратыўны паказчык, які фарміруецца выхаваннем і ўзаемінамі, дзейнасцю і ўзаемаадносінамі; выхаванасць мае ключавымі паняццямі катэгорыі "стаўленне" і "паводзіны". Зыходзячы з гэтага, можна выдзеліць паказчыкі выхаванасці. Гэта: паводзіны ў сям'і — наяўнасць цікавасці да спраў сям'і, эмацыянальнай блізкасці, перажыванняў праблем, ці ёсць навыкі самаўзаемін і г.д.; паводзіны ў школе — уважлівасць і стараннасць на ўроках, разумнае стаўленне да поспехаў і няўдач, пачуццё саперніцтва і г.д.; адносіны да старэйшых — ветлівасць ва ўзаемінах, паслушэнства ў выкананні заданняў і да т.п.; стаўленне да равеснікаў — актыўны ўдзел у сумеснай дзейнасці, душэўны кантакт з аднакласнікамі, імкненне не падвесці сваіх таварышаў і г.д.; стаўленне да самога сябе — акуратнасць і ахайнасць у адзенні, прытрымліванне правілаў асабістай гігіены, самакрытычнасць, праўдзівасць, сумленнасць; паводзіны ў грамадскіх месцах, на вуліцы — захаванне чысціні парадку, правілаў дарожнага руху і г.д.

Такім чынам, пастаноўка праблемы сэнсу сучаснага выхавання складаная і шматаспектная. Але галоўнае ў ёй — зварот да Чалавека, які мае магчымасць і навыкі зрабіць выбар у каштоўнасным полі прасторы з мэтай сваёй адэкватнай самаактуалізацыі, каб была прамоўлена фраза "Я — чалавек, мы — людзі".

Андрэй МАЛІНОЎСКІ,
кандыдат псіхалагічных навук, загадчык кафедры зместу і метадаў выхавання Акадэміі паслядыпломнай адукацыі.

Пералік вучэбна-метадычных і дыдактычных матэрыялаў для эксперыментальных школ

№ п/п	Назва	Аўтары	Аб'ём (умоў. друк.арк.)	Тыраж
1	2	3	4	5
5(4) КЛАС. Беларуская мова				
1.	Эксперыментальная праграма для школ з беларускай мовай навучання	Пад рэд. Протчанкі В.У.	0,46	25
2.	Эксперыментальная праграма для школ з рускай мовай навучання	Малажай Г.М., Новік М.І.	0,93	25
3.	Падручнік для 4 класа школ з беларускай мовай навучання	Красней В.П., Лаўрэль Я.М.	24,0	400
4.	Вывучэнне беларускай мовы ў 4 класе (для школ з беларускай мовай навучання). Метадычныя парады	Язерская С.А.	3,02	50
5.	Падручнік для 4 класа школ з рускай мовай навучання	Васюковіч Л.С., Несцяровіч В.І., Марозава Я.Н.	18,5	2000
6.	Вывучэнне беларускай мовы ў 4 класе (для школ з рускай мовай навучання). Метадычныя парады	Васюковіч Л.С., Якуба С.М.	3,02	50
7.	Дыягнастычныя матэрыялы для праверкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў школ з беларускай мовай навучання	Протчанка В.У., Валочка Г.М., Лаўрэль Я.М. і інш.	1,2	300
8.	Дыягнастычныя матэрыялы для праверкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў школ з рускай мовай навучання	Протчанка В.У., Валочка Г.М., Лаўрэль Я.М. і інш.	0,92	1530
Беларуская літаратура				
9.	Эксперыментальная праграма	Пад рэд. Лазарука М.А.	0,7	25
10.	Прыкладнае планаванне ўрокаў беларускай літаратуры ў 4 класе. Для школ з беларускай мовай навучання. Метадычныя парады	Цітова Л.К.	2,1	35
11.	Дыягнастычныя матэрыялы па беларускай літаратуры для настаўнікаў	Цітова Л.К.	1,32	35
12.	Дыягнастычныя матэрыялы па беларускай літаратуры для вучняў	Цітова Л.К.	1,4	1900
Русский язык				
13.	Экспериментальная программа для школ с белорусским языком обучения	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И. и др.	0,7	25
14.	Экспериментальная программа для школ с русским языком обучения	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И. и др.	0,7	25
15.	Экспериментальный учебник для школ с белорусским языком обучения	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	20,5	400
16.	Методические рекомендации для учителя. (Для школ с русским языком обучения). Часть 1.	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	4,88	110
17.	Методические рекомендации для учителя. Часть 2.	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	4,65	110
18.	Методические рекомендации для учителя. Часть 3.	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	2,09	110
19.	Методические рекомендации для учителя. Часть 4.	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	1,07	110
20.	Примерное планирование уроков русского языка для школ с белорусским языком обучения	Балынина Е.Г., Лукашанец Е.Г., Сартаева Г.Е. и др.	1,16	50
21.	Примерное календарно-тэматическое планирование учебного материала для школ с русским языком обучения	Парфианович Н.И.	0,9	40
22.	Диагностические материалы для школ с белорусским языком обучения	Лукашанец Е.Г. и др.	0,6	300
23.	Диагностические материалы для школ с русским языком обучения	Лукашанец Е.Г. и др.	0,6	1530
Русская литература				
24.	Экспериментальная программа	Перевозная Е.В., Мушинская Т.Ф., Каратай С.Н.	0,93	25
25.	Уроки литературы в 4 классе. Методическое пособие к учебнику "Литература. 4 класс".	Каратай С.Н., Мушинская Т.Ф., Перевозная Е.В.	7,67	30
26.	Диагностические материалы	Каратай С.Н. и др.	0,2	1850
Замежная мова				
27.	Экспериментальная программа	Маслыко Е.А., Банникова Л.С., Гацура А.М., Томилко А.Г. и др.	0,7	25
Немецкий язык				
28.	Экспериментальный учебник для 4 класса	Будько А.Ф.	9,75	200
Английский язык				
29.	Английский язык: Рабочая тетрадь по чтению и письму	Панова И.И., Маглыш М.А., Хмельницкая Е.А.	6,5	3000
30.	Англійская мова: Рабочы сшытак па чытанню і пісьму	Панова І.І., Маглыш М.А., Хмяльніцкая А.А.	6,5	500
31.	Кассеты по аудированию	Панова И.И.		20 кас.
Гісторыя старажытнага свету				
32.	Эксперыментальная праграма	Пад рэд. Кошалева У.С.	0,7	25
33.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання /Пад рэд. У.С.Кошалева	Кошалеў У.С., Байдакова Н.В., Даўгяла Г.І., Перзашкевіч А.В., Прохараў А.А., Корзун М.С., Мініцкі М.І., Рэвяко К.А.	11,0 + укл. 1,0	400
34.	История древнего мира: Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения /Под ред. В.С.Кошелева	Кошелев В.С., Байдакова Н.В., Довгяло Г.И., Перзашкевич О.В., Прохоров А.А., Корзун М.С., Миницкий Н.И., Ревяко К.А.	11,5 + вкд. 1,0	2000
35.	Метадычныя і дыягнастычныя матэрыялы навучання гісторыі	Ганцова С.К., Туміловіч Г.М., Паноў С.В.	3,02	50
36.	Дыягнастычныя матэрыялы па гісторыі для школ з беларускай мовай навучання	Ганцова С.К., Туміловіч Г.М., Паноў С.В.	1,4	300
37.	Диагностические материалы по истории для школ с русским языком обучения	Ганцова С.К., Тумилович Г.Н., Панов С.В.	0,8	1530
Прыродазнаўства (1998 г. выдання)				
38.	Эксперыментальная праграма	Шарапа А.І. і інш.	0,93	25
39.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Шарапа А.І., Батурыцкая Н.В., Лісейчыкава Л.З., Пугач В.В.	7,5	400
40.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Шарапа Е.И., Батурицкая Н.В., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В.	7,5	2000
41.	Уроки природоведения в 5 классе. Методические рекомендации для школ с белорусским и русским языком обучения	Шарапа Е.И., Батурицкая Н.В., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В.	6,51	50
42.	Планирование учебного материала по курсу "Природоведение"	Шарапа Е.И., Батурицкая Н.В., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В.	1,39	50
43.	Диагностические материалы для учителей	Шарапа Е.И., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В.и др.	2,09	50
44.	Диагностические материалы для учеников школ с русским языком обучения	Шарапа Е.И. и др.	1,7	1600
45.	Дыягнастычныя матэрыялы для вучняў школ з беларускай мовай навучання	Шарапа А.І. і інш.	1,7	320
Прыродазнаўства (1999 г.выдання)				
46.	Эксперыментальная праграма	Шарапа А.І., Лісейчыкава Л.З. і інш.	0,93	50
47.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Лисейчикова Л.З., Шарапа Е.И., Шиманович И.Е., Пугач В.В.	9,68	1470
48.	Прыродазнаўства: Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Лісейчыкава Л.З., Пугач В.В., Шарапа А.І., Шымановіч І.Я.	9,68	430
49.	Рабочая тетрадь для 4 класа школ с русским языком обучения	Шарапа Е.И., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В., Ильич Е.В.	8,12	1470
50.	Рабочы сшытак для 4 класаў для школ з беларускай мовай навучання	Шарапа А.І.., Лісейчыкава Л.З., Пугач В.В., Ілыч А.В.	7,5	430
51.	Уроки природоведения в 4 классе: Методическое пособие	Шарапа Е.И., Лисейчикова Л.З., Пугач В.В., Ильич Е.В.	8,5	50
52.	Примерное тематическое планирование по природоведению для 4 класса	Шарапа Е.И., Пугач В.В., Ильич Е.В., Лисейчикова Л.З.	1,16	50
Матэматыка				
53.	Экспериментальная программа	Тавгень А.И. Новик И.А. Шестаков Ю.Н. Шнеперман Л.Б. и др.	0,7	25
54.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Латоцін Л.А., Чабатарэўскі Б.Дз.	25,0	400
55.	Дыдактычныя матэрыялы для вучняў	Латоцін Л.А., Чабатарэўскі Б.Дз. Батурын С.Б.	20,0	400
56.	Выкладанне матэматыкі ў 4-м класе: Метадычны дапаможнік для настаўнікаў	Латоцін Л.А., Чабатарэўскі Б.Дз.	20,0	100
57.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Латотин Л.А., Чеботаревский Б.Д.	25,5	2000
58.	Дидактические материалы для учащихся	Латотин Л.А., Чеботаревский Б.Д. Батурин С.Б.	20,0	2000
Выяўленчае мастацтва				
59.	Экспериментальная программа	Минц Н.Д., Таланцева О.В.	0,93	25
60.	Сшытак для практыкаванняў па выяўленчым мастацтве	Минц Н.Д., Таланцева О.Ф.	6,5	2100
61.	Планирование учебного материала по изобразительному искусству	Мінц Н.Д., Таланцава В.Ф.	2,78	35
62.	Диагностические материалы	Минц Н.Д., Таланцева О.Ф.	0,13	2100
Музыка				
63.	Экспериментальная программа	Юркевіч В.Д.	1,39	25
64.	Экспериментальный учебник для школ с русским и белорусским языком обучения	Юркевич В.Д.	22,8	2400
65.	Учебное пособие для школ с русским и белоруским языком обучения	Юркевич В.Д.	15,34	100
66.	Оперные либретто. Книга для чтения в 4 классе. Часть 1.	Юркевич В.Д.	6,04	20
67.	Оперные либретто. Книга для чтения в 4 классе. Часть 2.	Юркевич В.Д.	10,22	30
68.	Хрестоматия по музыке для 4 класса. Часть 1. Слушание музыки	Юркевич В.Д. Жигун О.Ю.	21,38	30
69.	Хрестоматия по музыке для 4 класса. Часть 2. Песни для разучивания по слуху	Юркевич В.Д. Жигун О.Ю.	7,5	30
70.	Диагностические материалы для учителей	Юркевіч В.Д.	0,9	30
71.	Диагностические материалы для учеников	Юркевич В.Д.	0,9	1900
72.	Фонохрестоматия	Юркевич В.Д.		40 кас.
Тэхналогія				
73.	Экспериментальная программа	Под ред. Журбы А.Ф.	2,32	25
4.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання (для хлопчыкаў)	Журба А.Ф., Сталярова С.І., Шульга М.І., Хаміца А.М., Велішкевіч М.А., Шумскі М.А.	8,5	400
75.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання (для дзяўчынак)	Сталярова С.І., Хаміца А.М., Дамнянкова Л.У., Сысоева І.А., Аляксеева Л.І., Пад рэд. Журбы А.Ф., Сталяровай С.І.	12,0	400
76.	Тэхналогія народных рамёстваў. Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Журба А.Ф., Сталярова С.І., Шульга М.І., Велішкевіч М.А., Дамнянкова Л.У., Хіцько І.П., Шэрыкава М.П., Аляксеева Л.І., Пад рэд. Журбы А.Ф., Сталяровай С.І.	12,5	400
77.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения (для мальчиков)	Журба А.Ф., Шульга Н.И., Велишкевич Н.А., Столярова С.И. Шумский М.Н., Хамица Е.Н.	8,5	2000
78.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения (для девочек)	Столярова С.И., Хамица Е.Н., Домненкова Л.В., Сысоева И.А., Алексеева Л.И.	12,0	2000
79.	Технология народных ремесел. Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Журба А.Ф., Столярова С.И., Шульга Н.И., Велишкевич Н.А., Домненкова Л.В., Хитько И.П., Шерикова М.П., Алексеева Л.И.	12,5	2000
80.	Пособие для учителей	Журба А.Ф., Столярова С.И., Шульга Н.И., Хамица Е.Н.	7,21	100
81.	Уроки технологии в 4 классе (девочки). Пособие для учителей	Столярова С.И., Сысоева И.А., Домненкова Л.В., Алексеева Л.И.	6,28	100
82.	Дидактический материал по "Технологии обработки древесины"	Журба А.Ф., Велишкевич Н.А.	2,56	30
83.	Дидактический материал по "Технологии" (девочки)	Столярова С.И., Сысоева И.А.	3,72	30
84.	Дидактический материал по "Технологии народных ремесел" и "Технологии растениеводства"	Алексеева Л.И., Велишкевич Н.А., Журба А.Ф., Столярова С.И., Хамица Е.Н., Шерикова М.П.	3,49	30
85.	Дидактический материал по "Технологии народных ремесел"	Журба А.Ф., Домненкова Л.В., Шульга Н.И.	2,56	30
Фізічная культура				
86.	Экспериментальная программа	Кряж В.Н.	0,93	25
87.	Методические материалы (с приложениями)	Кряж В.Н., Кряж З.С. Кулинкович Е.К., Логвина Т.Ю., Тимошенко В.В., Шестакова Т.Н., Жукович Н.И.	4,5	50
6(5) КЛАС. Беларуская мова для школ з беларускай мовай навучання				
1.	Эксперыментальная праграма	Протчанка В.У., Валочка Г.М., Лаўрэль Я.М. і інш.	0,7	50
2.	Эксперыментальны падручнік	Красней В.П., Лаўрэль Я.М.	15,0	430
3.	Беларуская мова ў 6 класе: Метадычныя парады да падручніка	Красней В.П., Лаўрэль Я.М.	8,0	100
4.	Вывучэнне беларускай мовы ў 6 класе: Метадычны дапаможнік	Язерская С.А.	4,25	50
5.	Методыка праверкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў па беларускай мове (для школ з беларускай і рускай мовай навучання)	Протчанка В.У., Валочка Г.М., Якуба С.М.	1,5	50
Беларуская мова для школ з рускай мовай навучання				
6.	Эксперыметальная праграма	Малежай Г.М.	0,93	50
7.	Эксперыментальны падручнік	Малажай Г.М., Васюковіч Л.С., Кавалевіч З.М. і інш.	19,75	1470
8.	Беларуская мова ў 6 класе: Метадычны дапаможнік	Малажай Г.М., Васюковіч Л.С., Кавалевіч З.М.		У друк.
9.	Вывучэнне беларускай мовы ў 6 класе: Метадычныя парады	Якуба С.М.	3,5	50
Беларуская літаратура для школ з беларускай і рускай мовай навучання				
10.	Эксперыментальная праграма	Лазарук М.А., Логінава Т.У.	0,93	50
11.	Родная літаратура Эксперыментальны падручнік — хрэстаматыя.	Лазарук М.А.	22,0	2400
12.	Урокі беларускай літаратуры ў 6 класе: Метадычныя парады	Лявонава П.І., Логінава Т.У.	1,5	50
13.	Дыягнастычныя матэрыялы па беларускай літаратуры ў 6 класе	Логінава Т.У., Мушынская Т.Ф., Мароз Т.І.	1,7	50
Русский язык для школ с белорусским языком обучения				
14.	Экспериментальная программа	Мурина Л.А. Шуба П.П., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	0,7	50
15.	Экспериментальный учебник	Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И. и др.	22,25	430
16.	Дидактический материал по русскому языку (для школ с русским и белорусским языком обучения)	Китаева Т.В.	2,5	200
17.	Примерное тематическое планирование материала по русскому языку в 6 классе для школ с русским и белорусским языком обучения	Парфианович Н.И.	0,93	50
Русский язык для школ с русским языком обучения				
18.	Экспериментальная программа	Мурина Л.А. Шуба П.П., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И.	0,7	50
19.	Экспериментальный учебник	Шуба П.П., Мурина Л.А., Литвинко Ф.М., Николаенко Г.И. и др.	24,5	1470
20.	Методическое пособие	Ровдо И.С. Мурина Л.А., Шуба П.П., Литвинеко Ф.М., Николаенко Г.И. и др.		У друк.
21.	Диагностирующие задания (тесты) по морфологии для школ с русским и белорусским языком обучения	Печенёва Т.А.	5,35	50
Русская литература для школ с русским и белоруским языками обучения				
22.	Экспериментальная программа	Перевозная Е.В., Каратай С.Н.	1,16	50
23.	Методическое пособие	Каратай С.Н., Перевозная Е.В., Мушынская Т.Ф.	16,0	70
24.	Диагностические материалы	Каратай С.М., Мушынская Т.Ф.	0,5	50
Замежная мова				
25.	Экспериментальная программа (английский, немецкий, французский, испанский)	Маслыко Е.А., Банникова Л.С., Будько А.Ф. и др.	0,93	50
Французский язык				
26.	Экспериментальный учебник	Вадюшына Д.С.	15,57	300
27.	Рабочая тетрадь для учащихся по чтению и письму	Вадюшына Д.С.	15,57	300
28.	Кассеты по аудированию	Веселко И.Г.		7 кас.
Немецкий язык				
29.	Экспериментальный учебник для 6 класса	Будько А.Ф.		В печ.
Английский язык				
30.	Методические рекомендации для учителей английского языка	Панова И.И., Мясникова Л.А.	2,09	20
31	Кассеты по аудированию (английский язык)	Панова И.И., Дакуко А.А.		20 кас.
Гісторыя Беларусі				
32.	Эксперыментальная праграма	Ганцова С.К., Ганушчанка Н.М., Штыхаў Г.В., Паноў С.В. і інш.	0,35	50
33.	Эксперыментальны падручнік	Штыхаў Г.В., Ракуць В.У.	10,0	1820
34.	Кніга для чытання па гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў	Новік Н.Я.		В печ.
35.	Метадычны дапаможнік	Ракуць В.У.	16,97	50
36.	Дыдактычныя матэрыялы (рабочы сшытак для вучняў)	Паноў С.В.		В печ.
37.	Кантрольныя і тэставыя заданні для дыягностыкі ўзроўню навучанасці вучняў па гісторыі Беларусі і сусветнай гісторыі	Ганцова С.К., Паноў С.В.	4,25	50
Сусветная гісторыя				
37.	Экспериментальная программа	Федосик В.А., Евтухов Н.А. и др.	0,35	50
38.	Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Федосик В.А., Яновский О.А., Секацкая К.И. и др.	15,2+ 2,5(вкл.)	14,70
39.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Фядосік В.А., Яноўскі А.А., Сякацкая К.І. і інш.	14,5	430
41.	Навучанне гісторыі ў 6 класе	Ганцова С.К., Лугаўцова С.Л., Паноў С.В., Сякацкая К.Т.	5,5	50
42.	Книга для чтения по истории средних веков	Лугавцова С.Л.		В печ.
Прыродазнаўства				
43.	Экспериментальная программа	Шарапа Е.И., Лисов Н.Д. и др.	0,93	50
44.	Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Лісаў М.Д.	8,2	430
45.	Рабочы сшытак. Для школ з беларускай мовай навучання	Лісаў М.Д., Шарапа А.І., Ілыч А.В.		У друк.
46.	Экспериментальный учебник. Для школ с русским языком обучения	Лисов Н.Д.	8,2	1470 300
47.	Рачобая тетрадь. Для школ с белорусским языком обучения	Лисов Н.Д., Шарапа Е.И., Ильич Е.В.		В печ.
48.	Планирование учебного материала по курсу "Природоведение" для 6 класса школ с русским и белорусским языком обучения	Лисов Н.Д., Шарапа Е.И.	0,5	50
Матэматыка				
49.	Экспериментальная программа	Тавгель О.И., Латотин Л.А., Чеботаревский Б.Д. и др.	0,7	50
50.	Экспериментальный учебник. Для школ с русским языком обучения	Латотин Л.А., Чеботаревский Б.Д.	23,25	1470
51.	Дидактические материалы для учащихся	Латотин Л.А., Чеботаревский Б.Д.	21,5	1470
52.	Эксперыментальны падручнік. Для школ з беларускай мовай навучання	Латоцін Л.А., Чаботарэўскі Б.Дз.	23,25	430
53.	Дыдактычныя матэрыялы для вучняў	Латоцін Л.А., Чаботарэўскі Б.Дз.	21,5	430
54.	Метадычны дапаможнік "Выкладанне матэматыкі ў 6-м класе" для школ з беларускай і рускай мовамі навучання	Латоцін Л.А., Чаботарэўскі Б.Дз.	19,76	70
Геаграфія				
55.	Эксперыментальная праграма	Крайко Б.М.	0,7	50
56.	Эксперыментальны падручнік. Для школ з беларускай мовай навучання	Крайко Б.М.	10,5	430
57.	Экспериментальный учебник. Для школ с русским языком обучения	Крайко Б.Н.	10,5	1470
Выяўленчае мастацтва				
58.	Экспериментальная программа	Минц Н.Д., Таланцева О.Ф.	0,93	50
59.	Эксперыментальны падручнік "Мастацтва бачыць свет". Для школ з беларускай і рускай мовамі навучання	Таланцева В.Ф.	13,25	600
60.	Рабочы сшытак для вучняў. Для школ з беларускай і рускай мовамі навучання	Мінц Н.Д., Таланцава В.Ф.	4,2	600
61.	Планирование учебного материала по курсу "Изобразительное искусство"	Минц Н.Д., Таланцева О.Ф.	1,4	35
62.	Диагностические материалы по курсу "Изобразительное искусство"	Минц Н.Д., Таланцева О.Ф.	0,5	35
Музыка				
63.	Экспериментальная программа	Юркевич В.Д.	0,93	50
64.	Экспериментальный учебник "Музыка". Для школ с русским и белорусским языками обучения	Юркевич В.Д.	17,44	600
65.	Книга для чтения. Для школ с русским и белорусским языками обучения	Юркевич В.Д.		В печ.
66.	Книга для учителя. Для школ с русским и белорусским языками обучения	Юркевич В.Д.		В печ.
67.	Хрестоматия по музыке. Часть 1. "Слушание музыки". Для школ с русским и белорусским языками обучения	Юркевич В.Д.	25,1	50
68.	Хрестоматия по музыке. Часть 2. "Песни для разучивания по слуху". Для школ с русским и белорусским языками обучения	Юркевич В.Д.	17,11	50
69.	Фонохрестоматия	Юркевич В.Д.		40 кас.
Тэхналогія				
70.	Экспериментальная программа	Журба А.Ф., Столярова С.И., Шульга Н.И., Ревуцкий В.И. и др.	1,63	50
71.	"Тэхналогія" для хлопчыкаў. Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Журба А.Ф., Шульга М.І., Велішкевіч М.А. і інш.	9,0	270
72.	"Тэхналогія" для дзяўчынак. Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Сталярова С.І., Сысоева І.А., Аляксеева Л.І. і інш.	8,0	250
73.	"Тэхналогія народных рамёстваў". Эксперыментальны падручнік для школ з беларускай мовай навучання	Журба А.Ф., Сталярова С.І., Велішкевіч М.А. і інш.	11,0	430
74.	Методические рекомендации "Уроки технологии в 6 классе" (для мальчиков)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
75.	Методические рекомендации "Уроки технологии в 6 классе" (для девочек)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
76.	Методические рекомендации "Уроки технологии в 6 классе" (народные ремесла)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
77.	Дидактические материалы (для мальчиков)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
78.	Дидактические материалы (для девочек)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
79.	Дидактические материалы (народные ремесла)	Журба А.Ф., Столярова С.И., Велишкевич Н.А. и др.		В печ.
80.	"Технология" для мальчиков. Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Журба А.Ф., Шульга Н.И., Велишкевич Н.А. и др.		790
81.	"Технология" для девочек. Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Столярова С.И., Сысоева И.А., Алексеева Л.И.	9,0	820
82.	"Технология народных ремесел". Экспериментальный учебник для школ с русским языком обучения	Журба А.Ф., Шульга Н.И., Велишкевич Н.А. и др.	8,0	1470
83.	Уроки технологии растениеводства в 6 классе. Для школ с русским и белорусским языками обучения	Хамица Е.Н.	11,0	В печ.
Фізічная культура				
84.	Экспериментальная программа	Кряж В.Н., Кряж З.С.	1,16	50
85.	"Физическая культура в 6 классе": Методические материалы	Кряж В.Н., Кряж З.С., Кулинкович Е.К., Стахеева О.В.	3,0	30

Музей і школа

Старонкі гісторыі бясконцыя...

Добры дзень, мая мілая бабуля! Вось і сустрэліся мы з табой зноў у пачатку стагоддзя. Журналісцкі лёс прывёў мяне ў вёску Чыркавічы, што на Светлагоршчыне. І пабачыла я ў мясцовым музеі твой фотаздымак 1935 года, дзе табе ўсяго дваццаць адзін год. Побач — дзядуля, настаўнік матэматыкі, які прапаў без вестак у Вялікую Айчынную. Відаць, дабра асаблівага да вайны вы не паспелі нажыць, таму больш у гэтую вёску ты не вярнулася. І гадавала адна дзвюх дачок, а потым — унукаў. Настаўнічала. У працоўнай кніжцы — усяго толькі два запісы.

Увогуле, мясцовы музей мяне ўразіў. Хаця яшчэ некалькі гадоў таму назад ён лічыўся саўгасным, душой яго былі настаўнікі. Спачатку — дырэктар школы, ураджэнец Чыркавіч Аляксандр Карпавіч Пішчалаў, якога, на жаль, два гады таму назад не стала. Да вайны ён працаваў піянерважатым і нейкім неймаверным чынам змог захаваць школьны архіў. Гісторыя школы і яе вучняў — адна з даволі значных частак экспазіцыі музея. Аляксандр Карпавіч быў з вялікай сям'і. Пяць сыноў было ў бацькі. Трое вярнуліся з вайны. З вялікай сям'і засталася зараз толькі дачка, якая жыве ў Санкт-Пецярбургу. Пасля вайны Аляксандр Карпавіч выкладаў гісторыю. І гісторыя краіны на яго ўроках цесна перапляталася з гісторыяй малой радзімы, гісторыяй вёскі.

А вёска вельмі старадаўняя — заснавана ў 1639 годзе. І адна з экспазіцый прысвечана яе мінуламу. Гістарычныя дакументы сведчаць пра тое, што жылі тут заможныя і працавітыя людзі. У кожнай гаспадарцы былі конь, некалькі кароў, свіней, шмат іншай жыўнасці. У музеі захаваны рэчы і начынне сялянскай хаты.

Найцікавейшы раздзел — дакументы, якія датычаць Вялікай Айчыннай вайны. Шмат гадоў школа падтрымлівала сувязь з ветэранамі 1023 стралковага палка 307 дывізіі, якая вызваляла вёску. На 40-годдзе Перамогі прыехала больш як 50 ветэранаў, якіх вёска сустракала хлебам-соллю.

Я хадзіла па залах вясковага музея і думала аб тым, што такой экспазіцыі мог бы пазайздросціць любы раённы, а то і абласны музей. А галоўнае — дзецям, што жывуць у вёсцы, нікуды не трэба ехаць, каб даведацца пра гісторыю сваёй школы, сваёй вёскі. Музей вельмі хатні, утульны, і, прабачце, музейныя экспанаты зусім не пакрыліся пылам.

22 гады назад Аляксандр Карпавіч перадаў, калі можна так сказаць, сваю дырэктарскую ўладу настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Марыі Фамінічне Зыкун. Марыя Фамінічна была дырэктарам школы 19 гадоў. За гэты час школа стала адной з лепшых у раёне. У 1987 годзе быў пабудаваны новы прыгожы будынак.

Усе тыя добрыя традыцыі, што былі закладзены Аляксандрам Карпавічам, атрымалі сваё развіццё. Новая школа патанала ў кветках. Больш за 100 кустоў руж радавалі вока. Дарэчы, і сёння школа захавала тую духоўную ауру, якая была ўласціва школе 60-х — 70-х гадоў. Ці шмат на Беларусі такіх школ, дзе ёсць карцінныя галерэі, прысвечаныя настаўнікам? Партрэты педагогаў размешчаны ў фае — з іх пачынаецца знаёмства са школай.

Новаму дырэктару Людміле Анатольеўне Майсеевай — 34 гады. Яна — гараджанка, сама са Светлагорска. Чалавек вельмі тактоўны, вытрыманы, сапраўдная выкладчыца славеснасці. Нават, мне здалося, у нечым падобная на маю бабулю ў маладосці — такія ж вялікія прыгожыя вочы, сур'ёзны, удумлівы позірк. Па сваім сацыяльным статусу вясковая школа сёння не горш за гарадскую — сельскія настаўнікі ў нечым нават большыя падзвіжнікі. Заклапочаныя сваёй гаспадаркай, яны, тым не менш, нясуць у школу добры настрой, светло, цяпло. І — веды. Зараз стала модным гаварыць аб колькасці паступленняў — тут усё у парадку, нават і ў сталічных ВНУ ёсць выпускнікі з Чыркавіч. Але хіба менш важна, што менавіта ў школе вясковы хлопчык або дзяўчынка атрымае першыя ўрокі дабрыні, шчырасці, спагады? На жаль, не ўсё гэта можа даць сям'я. І ў вёсцы, і ў горадзе. Таму хапае работы і сацыяльнаму педагогу, і псіхолагу.

Зараз мы часта спрачаемся — як выхоўваць дзяцей, на якіх прыкладах? А адказы ляжаць на паверхні — былі і ёсць рэчы, якія ва ўсе часы і пры любой уладзе застаюцца нязменнымі. Гэта наша гісторыя, нашы адносіны паміж сабой, павага да бацькоў, увогуле да людзей сталага веку. Колькі тых ветэранаў засталося ў Чыркавічах! Але на дзень вызвалення Беларусі сабраліся яны ў музеі, выпілі па чарцы — усё арганізавала Марыя Фамінічна, якая душой хварэе за гэтых ужо нямоглых людзей. І пацяплела на душы ў былых франтавікоў. Дзеці садзяць кветкі ля абеліска, віншуюць ветэранаў са святамі, з задавальненнем наведваюць музей. Так, яны іншыя, чым мы, у іх іншыя інтарэсы і памкненні, але адно другому не перашкаджае. У помнік, які стаіць побач з музеем, яны замуравалі ліст патомкам. Будуць жыць на зямлі іншыя людзі, але не парвецца сувязь паміж пакаленнямі.

І апошняе, крыху сумнае. Сёння музей — бы нічыйны. Марыя Фамінічна гаспадарыць у ім за невялікую даплату ад мясцовага Дома культуры. Вядома, старшыня саўгаса дапамагае, чым можа. Але і ён сёння не ўсё можа. Музею патрэбны афіцыйны статус. Тады можна было б разгарнуць краязнаўчую работу, весці пошук новых экспанатаў, бо старонкі гісторыі ніколі не будуць прачытаны да апошняй кропкі. Я адчула гэта на сваім лёсе.

...Вось так перапляліся лёсы школы і музея ў адной беларускай вёсачцы. І добра, што перапляліся.

Ала ШАЎЦОВА.

Перыёдыка

"Адукацыя і выхаванне"

Снежаньскі нумар адкрываецца блокам матэрыялаў, прысвечаных выдатнаму расійскаму вучонаму-псіхолагу В.В.Давыдаву, якому у лютым 2000 г. споўнілася б 70 гадоў. У артыкулах дактароў псіхалагічных навук Т.М.Савельевай, В.П.Зінчэнкі, Ю.В.Грамыкі, В.Я.Баклагінай, доктара філасофскіх навук Ф.Т.Міхайлава раскрываюцца асноўныя ідэі навуковай дзейнасці. З вялікай цеплынёй і шчырасцю дзеліцца сваімі ўспамінамі аб суровым чалавеку і вучоным прафесар Універсітэта Чыа (Японія) Кіёшы Амана.

Пад рубрыкай "Псіхапедагогіка" друкуецца артыкул кандыдата псіхалагічных навук Л.Ф.Мірзаянавай "Крызісы адаптацыі к профессии". Аўтар з пункту гледжання псіхалогіі разглядае перыяд паступлення выпускніка ў ВНУ, які заўсёды з'яўляецца пераломным момантам у жыцці кожнага чалавека.

Зацікавіць чытача матэрыял М.С.Кавалевіча "Інавацыі ў педагогіцы: выбар прафесіі", змешчаны пад рубрыкай "Ступені прафесійнага росту". У ім трактуюцца тэхналогіі прафесійнага самавызначэння старшакласнікаў, апісваюцца псіхолага-педагагічныя ўстаноўкі, якія вызначаюць змест, метады і сродкі гэтага працэсу.

Мэта рубрыкі "Пошук, даследаванне, эксперымент" — знаёміць чытачоў з тым новым, што ёсць у педагагічнай тэорыі і практыцы. На гэты раз прапануецца артыкул дактароў [illegible] У.Л.Марышчук, С.М.Ашмарына (Санкт-Пецярбург), Л.У.Марышчук (Мінск) "[illegible] физиологии и физики". Аўтары разглядаюць [illegible].

Не можа не зацікавіць і артыкул "США: информационные технологии и образование", змешчаны ў рубрыцы "Параўнальная адукацыя", у якім кандыдат педагагічных навук А.Р.Палупанава раскавае пра вопыт ЗША ў вырашэнні такой праблемы, як інфарматызацыя адукацыі. [illegible]

У рубрыцы "Рэформа агульнаадукацыйнай школы" надрукаваны матэрыялы Я.Л.Каламійцавай, Т.М.Каракульёвай, Е.А.Панько, В.А.Шышкінай "Пралеска" — праграма фізічнага і псіхалагічнага здароўя дзяцей". У ім у кантэксце рэфармавання сістэмы адукацыі разглядаюцца праблемы аховы і ўмацавання фізічнага і псіхічнага здароўя дашкольнікаў.

Т.СЛАУТА.

Міністэрства адукацыі выказвае глыбокае спачуванне вядучаму эксперту Кончыц Ірыне Уладзіміраўне з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці МАЦІ.

Аддзел адукацыі, дырэктары школ Першамайскага раёна Мінска смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці Аляксандра Васільевіча РАМАНОЎСКАГА, дырэктара вячэрняй агульнаадукацыйнай школы № 35, і выказваюць шчырае спачуванне яго родным і блізкім.

Рэспубліканскі цэнтр фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Мінадукацыі і Беларуская федэрацыя акрабатыкі глыбока смуткуюць з прычыны раптоўнай смерці начальніка аддзела адукацыі Віцебскага гарвыканкама Віктара Аляксандравіча ПРАСНЯКОВА і выказваюць шчырае спачуванне яго родным і блізкім.

Літаратурны працэс: новыя творы

Шлях да айчынных святыняў

Апошнім часам мы ўсё часцей вяртаемся да першавытокаў, задумваючыся, хто мы і адкуль бярэм свой пачатак. І ў гэтым вяртанні — заканамернае жаданне чалавека разабрацца, дзе сапраўдныя каштоўнасці, а дзе ўяўныя, ілюзорныя. У дадзеным выпадку не абысціся без звароту да Бога — адзінага Творцы ўсяго жывога на Зямлі. Як імкнуліся да яго нашы папярэднікі, шукаючы зямную існасць, адухаўляючыся ідэямі Веры, Надзеі, Любові, Справядлівасці. Ідучы ў Храмы, як у сапраўдныя чысцілішча духоўнасці і маральнасці.

На жаль, сталася так, што гэтая дарога на сем дзесяцігоддзяў для многіх пераўтварылася ў небяспечны шлях, бо афіцыйная ідэалогія, прапагандуючы ваяўнічы атэізм, веру ў Бога аб'яўляла цемрашальствам. І калі ў царкву ці ў касцёл завітваў чалавек з пасадай альбо радавы камуніст ці камсамолец, яго маглі чакаць вялікія непрыемнасці. А цяпер...

Цяпер мы іншыя. Толькі ці стала духоўнае абнаўленне той неабходнасцю, без якой не пражыць ні дня? Пакуль — далёка не для усіх. Больш таго, не абышлося, як гэта нярэдка бывае, без крайнасцяў: знайшліся ахвотнікі рэзка "перафарбавацца". [illegible] А ў душы, у сэрцы? Калі, як кажуць, прыпрэ, тады і Бога ўспомніш. У астатнія дні, як багацам, і не да яго. Давядзіла сказаў аб гэтым у адным са сваіх безыменных вершаў Алесь Пісьмянкоў:

Не кайф — не гані,
Не судзі мяне строга:
Толькі ў горкія дні
Успамінаю пра Бога.

А ў астатнія дні
Жарцуюць іншых я лёкай...
І другія агні
Вабяць грэшныя вока.

Гэты твор А.Пісьмянкова — адзін з многіх, што прадстаўлены ў чарговым, восьмым выпуску зборніка гістарычнай літаратуры "Бацькаўшчына", выпушчаным выдавецтвам "Юнацтва". Адметнасць кнігі ў тым, што яна прымеркавана да 2000-годдзя Хрысціянства.

На гэтым аспекце і засяроджвае ўвагу ў прадмове ўкладальнік зборніка Сяргей Панізнік. Невялікі ўступны артыкул называецца "На павароце да айчынных святыняў". [illegible]

"Словы Добрай Весці" і чуюцца са старонак кнігі, што адкрываецца раздзелам "Малітоўны заклік". У ім — выбрымкі з пасланняў Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсёй Беларусі; кардынала Казіміра Свёнтка, а таксама біскупаў Рымска-каталіцкага касцёла Беларусі... Знайшлося месца і "Малітве за беларускую мову". Яе прамовіла ў 1999 годзе тадышняя вучаніца дзевятага класа сярэдняй школы № 169 Мінска Марыя Заяц.

Чытаеш яго і сэрца напаўняецца цеплынёй. Разумееш, што калі падрастаюць такія нацыянальна свядомыя дзеці, Беларусі быць суверэннай дзяржавай са сваёй мілагучнай мовай. А для гэтага неабходны намаганні ўсіх і, канечне ж, Боская падтрымка і спагада. Таму і звяртаецца М.Заяц да Усявышняга: "О, наймагутны Божа, зрабі так, каб мы, дзеці Беларусі, ніколі не пакідалі нашай беларускай мовы, а наадварот, усім сэрцам любілі яе. А таксама не пакінь, Божа, тых, хто смуткуе і тужыць па сваёй Радзіме, і асабліва тых, хто паддаўся спакусе [illegible] ад веры ў Беларусь. Пашлі беларускаму народу [illegible], якія набожным жыццём вялі б нашы людзі да лепшай долі, да свядомага служэння Айчыне. Пачуй, Божа, малітву маю і зрабі тое, пра што прашу! Амэн".

Прадстаўлены ў раздзелах "З народных крыніц", "Для ўшанавання і хвалы Божа", "Паўстань з небыцця, невуцтва і бязбожніцтва", а гэта фальклорныя творы, што ў той ці іншай ступені закранаюць рэлігійныя матывы, публіцыстычныя развагі, неўміручыя радкі Ф.Скарыны, Кірылы Тураўскага, С.Буднага... Усё гэта — магчымасць далучыцца да таго вечнага, што не падуладна часу, прайсці шлях да ісціны, зразумець яе сутнасць і важкасць.

Але асноўную нагрузку ў зборніку ўсё ж нясе раздзел "Вера. Надзея. Любоў", які стаіць трэцім. Дзесяткі паэтаў, празаікаў прадстаўлены ў ім і кожны, выходзячы на сустрэчу з чытачом, прамаўляе словы, якія ў розных аспектах тычацца веры ў Бога, напоўнены жаданнем знайсці ў ім паратунак, вызваліцца ад усяго выпадковага, каб засталося галоўнае і першароднае. А яшчэ — гэта спадзяванне, што народ наш пры Боскай дапамозе выстаіць, выжыве на сцюдзёных паўстанках часу. Гэтай упэўненасцю напоўнены і верш Г.Бураўкіна "Малітва", які стаў песняй:

Мы здалёку ўбачылі свабоду
І яшчэ не вырваліся з пут...
Божа,
Не дабаў майму народу
Пошласці.
Няпраўды
І пакут.
....
Смутнаю парою нелюдзімай,
Калі ўсё наўкол ідзе на злом,
Божа, Захіні маю Радзіму
Мудрасцю.
Спакоем
І цяплом!

Ёсць у кнізе і "Малітва" Н.Арсенневай. Ёсць урывак з "Чарнобыльскай малітвы" С.Алексіевіч. Ёсць "Мая малітва" А.Пісарыка. Ёсць "Вечаровая малітва" Л.Рублеўскай... Аднак гэта не значыць, што С.Панізнік, падбіраючы творы, вылучаў толькі тыя, у якіх згаданая тэматыка гучыць адкрыта. З поўным на тое правам можна гаварыць, што сабрана тое, што дае мажлівасць адчуць, як душа прачынаецца на водгалас таго позыву, што ідзе аднекуль з касмічных вышыняў, дзе і знаходзіцца Усявышні. Сімптаматычны ў сувязі з гэтым верш Л.Дайнекі:

Прачынайся, душа.
Ты жыла ў падзямеллі
Непрыкметней былінкі,
драбней мураша.
Лёс разгойдваў цябе
на жалезных арэлях,
Цябе грызлі турботы,
ды не згрызлі, не з'елі.
Прачынайся, душа.

Прачынайся, душа.
Годзе быць атэісткай.
Не спалохаюць больш
воўчы клык, д'яблаў рог.
Я пайду па жыцці,
як па кладачцы хісткай,
І наперадзе будуць
Надзея і Бог.

Важкую нагрузку ў зборніку нясуць творы М.Багдановіча, А.Гаруна, М.Гарэцкага, Л.Геніюш, В.Дуніна-Марцінкевіча, А.Зязюлі, К.Каганца, Я.Коласа, Я.Купалы, Я.Лёсіка... Дарога да Бога — дарога і да самога сябе. Дарога пяростая... Пра гэта і верш В.Шніпа:

Сто гадоў гарадской адзіноты.
А навокал дамы, як балоты,
Праз якія іду я да Храма,
У якім мая моліцца мама.
Я іду — і дарогі не знаю,
Я іду — і сябе ўспамінаю.
Сябе ўспомніць хачу
малажога,
Ды ўсё бачу сябе нежывога
Без бацькоўскае хаты,
без Храма,
Да якога ідзеш ты таксама.

Каторы твор ні возьмеш, абавязкова знойдзеш нешта для душы, бо С.Панізнік сабраў разам толькі тое, што з'явілася як водгалас душы, якая шукае паразумення — і з Богам і з усім чалавецтвам. А сярод аўтараў кнігі і такія вядомыя пісьменнікі, як Д.Бічэль-Загнетава, Р.Баравікова, Р.Барадулін, А.Вольскі, Н.Гальпяровіч, Л.Галубовіч, Н.Гілевіч, С.Грахоўскі, С.Законнікаў, В.Зуёнак, В.Іпатава, К.Камейша, У.Караткевіч, М.Мятліцкі, М.Пазнякоў, У.Паўлаў, Ю.Свірка, У.Скарынкін, М.Танк і іншыя.

Хацелася, каб на чарговы выпуск "Бацькаўшчыны" звярнулі ўвагу настаўнікі, найперш выкладчыкі беларускай мовы і літаратуры. Яе з поспехам можна выкарыстаць у выхаваўчай рабоце, асабліва ў час пазакласных заняткаў і праводзячы чытацкія канферэнцыі, ранішнікі, іншыя мерапрыемствы, напоўненыя клопатным жаданнем далучыць дзяцей да важкіх маральных каштоўнасцяў, напоўніць іх сэрцы любоўю да роднай зямлі, да матчынай мовы, да таго вечнага, без чаго і немагчыма жыццё яркае, паўнакроўнае, духоўна багатае.

Урэшце, у гэтым добрую паслугу могуць аказаць і папярэднія выпускі "Бацькаўшчыны", ля вытокаў якой стаіць С.Панізнік і які па-сённяшні дзень рупна працягвае пачатую справу, якая, дарэчы, не засталася не заўважанай: летась Сяргею Сцяпанавічу прысуджана Літаратурная прэмія імя Уладзіміра Калесніка.

Першы ж выпуск "Бацькаўшчыны" з'явіўся ў 1990 годзе і задумваўся як штогоднік гістарычнай літаратуры. Адпаведны быў і яго змест. У кнігу ўвайшлі такія творы, як "На шляху з варагаў у грэкі", "У імя дзяцей", "Падуанскі студэнт" Я.Дылы, "Свая легенда" і "Ладдзя роспачы" У.Караткевіча, "Урокі Скарыны" В.Шматава. Аднак з-за фінансавых цяжкасцяў другі выпуск пабачыў свет не ў 1991, а ў 1992 годзе. Трэці і чацвёрты таксама запазніліся, выйшаўшы адпаведна ў 1994 і 1996 гадах. Але пяты і наступны сталі ўжо штогоднікамі. Тым самым атрымалася ладная гістарычная бібліятэка. І калі ў школе ёсць усе выпускі, пераацаніць іх значэнне для педагогаў цяжка.

Аднак колькі слоў пра змест зборніка. У другім выпуску адчувальна тэма М.Багдановіча ды і рыхтаваўся ён па сутнасці да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Кніжніка. Арыгінальнай з'яўляецца прыгодніцкая аповесць Міхася Чарняўскага "Аленевае вуха — сын Збітура", што пераносіць чытача ў эпоху першабытнага грамадства. Трэці выпуск — урыўкі з гістарычных твораў Ф.Багушэвіча, М.Багдановіча, Я.Купалы, Я.Коласа, М.Гарэцкага і іншых. Са старонак чацвёртага выпуска чуцен водгалас ратнай славы. Праблематыка пятага — гістарычныя падзеі, што адбываліся на Полацкай зямлі. А яшчэ два выпускі дазваляюць глыбей спасцігнуць воблік такіх выдатнейшых беларускіх жанчын, як Ефрасіння Полацкая і Рагнеда. На падыходзе ж дзевяты выпуск "Бацькаўшчыны", калі можна так сказаць, галоўны герой якога старажытны горад Вільня, калісь сталіца Вялікага княства Літоўскага. Гэтай кнігай С.Панізнік працягвае сваю адраджэнцкую справу, так патрэбную сёння кожнаму, хто неабыякавы да гісторыі роднай Беларусі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Людзі навукі

Кацярына СЛАБАЖАНІНА:

"Вызначальным з'яўляецца любоў"

Кацярына Іванаўна Слабажаніна — вядомы вучоны ў галіне люмінесцэнцыі бялкоў, біямембран і біялагічных вадкасцей. Ёю выкананы цыкл даследаванняў, прысвечаных узаемасувязі фатонікі і структурнай дынамікі бялковых макрамалекул у растворы і ў саставе біялагічных мембран. Як даследчык яна ўнесла значны ўклад у раскрыццё прыроды ўласнай люмінесцэнцыі такіх біялагічных сістэм, як плазма крыві, мембраны эрытрацытаў, сінавіяльная і амніятычная вадкасці ў норме і пры паталогіі. Вынікі даных даследаванняў К.І.Слабажанінай увайшлі ў цыкл работ па люмінесцэнцыі бялкоў і яе выкарыстанні на практыцы, удастоеных Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у 1992 годзе.

Вучоным распрацаваны і абаронены аўтарскімі пасведчаннямі шэраг экспрэс-метадаў фотадыягностыкі анкалагічных, імунных і сардэчна-сасудзістых захворванняў, метад выяўлення ўнутрывантробных парокаў развіцця плода па флуарысцэнтных параметрах амніятычнай вадкасці.

К.І.Слабажаніна з'яўляецца аўтарам больш за 200 навуковых прац.

— Кацярына Іванаўна, давайце пачнем з жадаемага і паступова пяройдзем да сапраўднага. Ці была ваша мара юнацтва як-небудзь звязана з жаданнем прысвяціць сябе фотабіялогіі?

— Яшчэ будучы студэнткай трэцяга курса біялагічнага факультэта БДУ, я даведалася пра метады экспрэс-дыягностыкі рака, якімі займаліся ў адным з універсітэтаў Украіны. Тады і з'явілася ў мяне мара ўдзельнічаць у стварэнні спосабаў дыягностыкі захворванняў. Вядома, гэта была юнацкая мара... Загарэўшыся, я напісала пісьмо вядомаму вучонаму, прафесару-медыку, заслужанаму дзеячу навукі Украіны пра тое, што хацела б займацца навуковай працай у яго інстытуце. І мне, студэнтцы трэцяга курса, ён даслаў запрашэнне — прыязжаць на выкананне курсавой і дыпломнай работы. У пісьме была дапіска, у якой гаварылася, што ён гатовы аплаціць нават некаторыя расходы, звязаныя з паездкай.

Але ў гэты час біяфізіку нам стаў чытаць яшчэ малады вучоны Сяргей Васільевіч Конеў. За кароткі час ён захапіў сваімі лекцыямі ўвесь курс. І гэты пры тым, што для большасці з нас яны былі незразумелымі, бо мы, студэнты біялагічнага факультэта, фізіку ведалі дрэнна. Але калі нешта незразумела, дык гэта інтрыгуе. Фактычна з лекцый С.В.Конева і пачаўся мой шлях у біяфізіку. І ўжо курсавую работу я рабіла пад яго непасрэдным кіраўніцтвам.

— Значыць, ваша мара ў нейкай ступені здзейснілася?

— Яна здзейснілася ў тым сэнсе, што я займалася і займаюся любімай справай — навукай. І кожны дзень прыносіць мне пазнанне новага.

Спачатку я даследавала пытанні люмінесцэнцыі ў лабараторыі С.В.Конева, потым у лабараторыі Я.А.Чарніцкага вывучала структуру і функцыі эрытрацытарных мембран. І мне ўдалося ўсё-такі падысці да медыцынскай праблематыкі. Так складваліся абставіны, што я стала даследаваць прыроду люмінесцэнцыі біялагічных аб'ектаў, а гэта дае магчымасць ствараць люмінесцэнтныя метады хуткаснай дыягностыкі і зразумець патэгенез некаторых захворванняў.

— Якія цяжкасці падпільноўвалі вас на шляху ў навуку?

— Вы ведаеце, у маім жыцці ўсё было неяк нескладана. Спачатку — школа з залатым медалём, потым — універсітэт з чырвоным дыпломам і запрашэнне ў аспірантуру Інстытута фотабіялогіі НАНБ (у той час гэта была лабараторыя біяфізікі і ізатопаў АН БССР). Усё складвалася само сабой.

І мне вельмі пашчасціла, я лічу, з настаўнікамі. Бо гэта вельмі важна, калі цябе накіроўваюць і дапамагаюць выбраць шлях. Асабліва ў навуцы.

Некалькі чалавек адыгралі значную ролю ў станаўленні мяне як вучонага. Гэта мой першы настаўнік, цяпер ужо акадэмік Сяргей Васільевіч Конеў, а таксама мой непасрэдны шэф, пад кіраўніцтвам якога я працавала з 1974 года, доктар біялагічных навук, прафесар Я.А.Чарніцкі. Сёння, праз 26 гадоў, я сама кірую гэтай лабараторыяй і працягваю даследаванні, пачатыя маімі настаўнікамі.

Будучы намеснікам дырэктара Інстытута фотабіялогіі НАНБ, я працую разам з вядомым вучоным, акадэмікам Ігарам Дзмітрыевічам Валатоўскім, які пасля ўсіх адміністрацыйных спраў, часам ужо ў 6-7 гадзін вечара, абавязкова прыходзіць у інстытут, каб хоць некалькі гадзін удзяліць навуковай рабоце. Калі побач з табой бачыш захопленых, таленавітых ад прыроды людзей, дык міжволі цягнешся за імі. Хочацца хаця б у чымсці быць на іх падобнай.

— Але, на мой погляд, жанчыне намнога складаней. Ёй прыходзіцца падтрымліваць цяпло хатняга ачага, вырашаць сямейныя праблемы і адначасова займацца навукай, якая таксама патрабуе вялікай самаадданасці.

— У навуцы, як і ў жыцці, вызначальным з'яўляецца любоў. Толькі ў навуцы гэта любоў да ісціны, а ў жыцці — любоў да пэўнага чалавека.

Я заўсёды любіла і люблю сваю сям'ю. Але гэта не перашкодзіла мне, маючы на руках двух маленькіх дзяцей, аднаму з якіх было чатыры з паловай, а другому — тры гады, паспяхова абараніць кандыдацкую дысертацыю. Калі ёсць любоў да ісціны, дык будзе і цярпенне, і настойлівасць, і жаданне тварыць. Захапляльны свет навуковых эксперыментаў можа цудоўна існаваць паралельна з сямейнымі клопатамі. І, вядома, усюды дапамагала любоў...

— Вы, мабыць, шчаслівы чалавек?

— Мне цяжка вызначыць, што такое шчасце. Можа, калі ў жыцці ўсё ўдаецца... Я шчаслівая, калі ў мяне ўсё атрымліваецца ў навуцы, на рабоце, і вялікае шчасце дораць мне трое маіх дзяцей. Самай радаснай падзеяй у асабістым жыцці стала ў мінулым годзе нараджэнне майго першага ўнука Міхаіла.

— Кацярына Іванаўна, мы з вамі гаворым пра шчаслівыя хвіліны на рубяжы стагоддзяў. Што б вы пакінулі з апошняга года адыходзячага стагоддзя і з чым бы хацелі ўступіць у будучае, у новае стагоддзе?

— Што ўзяць з сабой?.. Не, я б сказала так: што пакінуць сабе? Тое ж жаданне працаваць і знаходзіць новае ў навуковай дзейнасці. У гэтым годзе прыемным і, бадай, нечаканым было для мяне выбранне ў члены-карэспандэнты НАНБ.

Хаця ў навуцы ў гэтым годзе мы вялікіх адкрыццяў не зрабілі, мне вельмі спадабалася, як зладжана працаваў наш калектыў. Інстытут правёў у 2000-м два буйныя форумы, што таксама прынесла задавальненне. У чэрвені прайшоў з'езд Беларускага таварыства фотабіёлагаў і біяфізікаў, які сабраў больш за 200 удзельнікаў. Вялікай падзеяй для вучоных рэспублікі стаў таксама міжнародны сімпозіум па ўнутрыклетачнай сігналізацыі. Было б добра, калі б нам удавалася канферэнцыі такога ўзроўню праводзіць хаця б раз у два гады. Вы ведаеце, уражвае самаадданасць супрацоўнікаў нашага інстытута, якія ў сённяшні няпросты час гатовы пераадолець любыя перашкоды і складанасці, каб толькі адбыўся і паспяхова прайшоў чарговы навуковы форум. Безумоўна, не ўсе гэтыя рэчы адчувальныя, аднак хацелася б, каб засталося такое ж жаданне сустракацца і абмяркоўваць свае навуковыя дасягненні і праблемы на міжнародным узроўні. Усё гэта я і ўзяла б з сабой у XXI стагоддзе.

— Няхай ваш багаж, Кацярына Іванаўна, папоўніць таксама ўдача, якая, як мне здаецца, была вам надзейнай спадарожніцай у жыцці.

— Дзякуй.

Гутарыла Сняжана МІХАЙЛОЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКУ: К.І.Слабажаніна.

Фота Зінаіды МІШУРА.

Служба 01

Каб не азмрочыць святы

Абавязковым атрыбутам навагодніх святаў з'яўляецца ёлка, якая ўпрыгожана навагоднімі цацкамі, ззяе электрычнымі агнямі. Сотні такіх зялёных прыгажунь з'явіліся ў канцы снежня ў дзіцячых садах, школах, дамах культуры і іншых грамадскіх месцах. Запаліліся агні на ёлках і ў тысячах кватэр. Колькі радасці яны прыносяць у кожны дом! Весела водзяць карагоды вакол іх дзеці, весяляцца і дарослыя.

...І раптам загарэлася галінка, падсохлыя галінкі лізнуў агеньчык, пакой напаўняецца ўдушлівым дымам. Доўгачаканае свята азмрочваецца горкімі падзеямі.

Часцей прычынай пажару становяцца розныя электрычныя прыборы, якія нярэдка няспраўныя, а таксама самаробныя ўстройствы для ілюмінацыі і электрагірлянды, якія шырока выкарыстоўваюцца і працуюць у святочныя дні з павышанай нагрузкай.

Прычынай пажару можа стаць кароткае замыканне ў ёлачнай гірляндзе з няспраўнай электраправодкай.

Другая асноўная прычына пажару — грэбаванне і парушэнне правілаў пажарнай бяспекі ў быце, невыкананне якіх можа прывесці да горкіх наступстваў, што азмрочаць не толькі навагоднія святы, але і жыццё. Часта вельмі плачэўна заканчваюцца дзіцячыя свавольствы з піратэхнічнымі вырабамі: хлапушкамі, петардамі, бенгальскімі агнямі.

Каб святочныя дні Новага года і Калядаў для Вас не закончыліся плачэўна, прыслухайцеся да парад работнікаў пажарнай службы. Зялёная прыгажуня павінна стаяць на ўстойлівай падстаўцы і пажадана далей ад ацяпляльных прыбораў. Для ілюмінацыі выкарыстоўвайце электрычныя гірлянды заводскага вырабу. Як ні заманліва ўпрыгожыць ёлку ватай, вырабамі з каляровай паперы, замацаваць на прыгажуні бенгальскія агні і свечкі — не рабіце гэтага. Ні ў якім разе не пакідайце ля навагодняй ёлкі дзяцей без нагляду дарослых.

Жадаем Вам радаснага новага года і шчаслівых Калядаў!

Сяргей ЧАРНОЎ,
інспектар пажарнай службы Партызанскага раёна Мінска.

Усмешкі-пацешкі

Дырэктар школы на педсавеце заклікаў:

— Трэба смялей на кіруючую работу вылучаць жанчын — таленавітых ды прыгожых!..

— Здзівіліся: чаму менавіта прыгожых?

Але адна настаўніца растлумачыла:

— Прамоўца ж халасцяк!

* * *

Унук пацікавіўся ў дзядулі:

— Дзядуля, а ці можа ўнук капрала амерыканскай арміі стаць генералам?

— Не, унучак, — адказаў дзядуля. — У генерала ёсць свае ўнукі.

Кастусь КАРНЯЛЮК,
педагог.

Цікаўным

Будзьце таварыскім!

Таварыскія людзі, у якіх шмат сяброў, знаёмых, жывуць намнога даўжэй, чым адзінокія, сцвярджаюць фінскія псіхолагі.

Яны даследавалі ўплыў розных абставін на працягласць жыцця, назіраючы некалькі гадоў за дзвюма тысячамі састарэлых людзей, і прыйшлі да высновы, што адзінота сапраўды скарачае жыццё. Тыя, хто задаволены адносінамі ў сям'і, удзельнічаюць у розных мерапрыемствах, дапамагаюць сябрам і атрымліваюць псіхалагічную падтрымку ад навакольных, жывуць даўжэй. Пры гэтым вельмі значным з'яўляецца сардэчнасць адносін, а не частата сустрэч з сябрамі.

Падрыхтавала Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ - 36-43-62, праблем выхавання - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ала КЛЮЙКО.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №25
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Падпісана да друку 3.1.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.